

Ca
768

C. n. 23

Ex Bibliotheca
Viri olim Rev.
Petri Süsmilch
comparavit et inseruit
Bibliothecae Bergensi
Abbas Joannes Fridericus Haehn.
A. 1768.

H. 4532.

+ B. 81.

DE PHILO

LOGIA LIBRI II.

CVI SIMI BYDAEI PARENENSIS

Castellani Regii, Libellorumq; ditionum

in Regia Magna: Ad hunc, &

Aurelianensem, & Caracallam

Angolitanensem, Re-

gis filios.

1247/1248

CVM PRIVILEGIO APTO

Ex auctoritate Illustrissimi Regis & Senatus Sive Nobilitatis

Anno, M.D. XXXII.

Bibliotheca
Veni olim
Rite descripta
comparat et inserit
Bibliothecae
Alm. Joannes
1768

478
2

DE STUDIO LITERARVM RE

CTE ET COMMODE INSTITVENDO,
ad inuictissimum & potētissimum Prīncipem

FRANCISCVM, Regem Franciæ: Gu
lielmo Budæo Parisiensi, Consilia
rio regio, Libellorumq; supplicū
in Regia Magistro, auctore.

CVM PRIVILEGIO REGIO

Excudebat Iodocus Badius Ascensius Mense Nouembri,
Anno. M. D. XXXII.

DE STUDIO LITE

rarum recte & commode instituendo, ad inuictissimum

& potentissimum Principem FRANCISCVM

Regem Franciæ.

NONOS ALIARTES, CONTRI
tum est usu vetustatis prouerbium, Prin
ceps potentissime, non tam ad opificia
quæ dicuntur sellularia, araque & stipes
merentia, quam ad eas artes pertinens
quas præsci tum ingenuas, tum liberales
appellandas esse duxerunt. hoc nimirum
intelligi volentes, dignas artes illas iis
hominibus esse, qui nec seruitutem serui

rent, nec degeneri mente nati aut obnoxia forent. Quibus eti
am ipsis artibus, eum honorem Romana detulit antiquitas,
humanas ut eas esse scientias dicerent, utpote sine quibus exi
stimarent homines morum humanitatem amplecti ac retine
re vix posse. Et quidem cum hominum generi prouidentia du
as naturæ præstantias dederit, longe inter animanteis, nobi
lissimas, mentem atque sermonem, videbant illi eos fere qui
cum promiscua multitudine annos traduxissent pueritiæ &
adolescentiæ procul ludis literariis, vel semiferos ipsos esse,
vel rusticitate præditos infantia non absimili. cuiusmodi illo
rum euadere plurimos videmus, qui communi tantum sensu
quasi præceptore utuntur & magistro. At vero loquendi con
suetudo, deterior fere tempore fieri solet, & ex patriciis (ut ita
dicam) sensim ad plebeios transire, imperitorum utique nume
ro multis exuperante partibus. Tum mens humana, ab incu
nabulis statim, tyrociniouque vitæ, erraticis moribus ac men
dosis imbuta, ex perrenni contagione passim pollentis impe
ritiæ in ordinem quodammodo cæterorum animalium redi

A ii

gi se tandem non sentit, cum tamen numero (vt dicitur) exem-
 pta sit originis insignitæ nobilisq; priuilegio. Etenim rerū hu-
 manarum diuinarūq; notio, naturæ quidē illa veluti magiste-
 rio hominī pubescenti paulatim agnascitur, & sic in multorū
 conuentu, quasi in ludo sensus communis adolescit: planeq; in
 virum iam euadenti cum ætate accrescit pro portione. cæte-
 rum inchoata est ipsa tantum, non plena, non iusta notitia, nō
 sufficiens earum rerum intelligentiæ, quæ ad vitam instruē-
 dam temperandamq; comparatæ sunt. Quare & in disceptan-
 dis forensibus controuersis, & in dirimendis litibus, quanta-
 uis prudentia sensus cōmunis, tamen iuris ciuili indiget pru-
 dentiæ, æquitatisq; ab iis hominibus proditæ qui de iure olim
 responsitarunt: & rerum supradictarum notio, tum naturæ be-
 neficio anticipata, tum conuersatione ciuili adauctæ & robo-
 rata, adhuc tamen est hebetior, quàm vt par esse possit cali-
 gini discutiendæ quæ vitæ nostræ incubat. Atq; intra eā qui-
 dem caliginem, desamq; veluti quandam nebulam fallacium
 imaginum, atq; inanum formarum, latentem veritatem, sum-
 miq; boni naturā, philosophiæ comitatus olim indagare, ac per
 omnia naturæ vestigia persequi instituit, studio sanè acri &
 vehementi. hominesq; non pauci qui sese in eius familiam va-
 riis è stirpibus sectarum adoptauerant, acerrima contentione
 animorum fecerunt, posthabita corporis fortunarumq; cura,
 disciplinarum vt honestissimarū facultatem sibi primum com-
 pararent. deinde earum adipiscendī viam quandam posteris,
 ratione ac præceptis munitam traderent & procliuem, quoad
 eius fieri posset. Et vero eorum quidem nobilissimi indignum
 esse censuerunt, naturam humanā ignoratione sui primū, dein
 morū pueritate, quæ diu inter mortales inoleuerat, de gra-
 du naturæ sublimis deiectā esse, quæ cognata erat ipsa à pri-
 mordis rerum, affinisq; diuinæ. Quam ob causam indignita-
 temq;, homines incitati, certatim quærere institerunt, cur ipsa
 hominum natio, recta ratione lapsa, quasi in triuuis vitæ cōpi-

tisq; iaceret per inertiam, in iis multorum conuenticulis quæ ciuitates vocantur. Itaq; inter Græcos homines moribus ac lingua cæteris cultiores, extiterunt partim qui sophistæ, partim qui philosophi dicti sunt. Qui cum in muneribus vitæ ciuilibus, atq; in sermone barbarissimos, in rationalis & in moribus sollicitissimos inualuisse cernerent, disciplinam honestæ atq; emendatæ vitæ profiteri aggressi sunt, eamq; colendam esse & retinendam multis persuaserunt. Hæc porro doctrina, quasi quædam artifex & magistra expoliendæ humanitatis & concinnandæ, literarum nunc bonarum appellatione censetur. cuius doctrinæ fines multo laxiores sunt & ampliores, q̄ inscriptio ipsa præfert multitudinis opinione. continet enim omne comerciū atq; vniuersum quod cum musis haberi potest: sane variū ipsum & multiplex, & quoquo versus longe pertinēs. Præcipue vero philosophia lautioris vitæ magistra, rationisq; recte antistes, atq; interpretes oraculorū eius, adminicula vitæ peperisse & reliquisse creditur: quibus homines nimium de corpore meriti, ob idq; humi serpentes vt bruta animantia, excitare tandem sese possent, & assurgere ad cognitionē suā: ex eoq; intelligentiæ gradu sursum faciē erigere, ad cælūq; aspirare. Vnicū autē hūc scopum fuisse olim philosophiæ, bonis quidē certē viris atq; honestis cultæ atq; probatæ, nobile illud præceptum indicio est, *ἡδὴ σὺν ἡμῶν*: paucis (vt opinor) satis animaduersum, suisq; poteribus expensum, atq; etiā fortasse paucissimis: in templo quondā toto orbe nobilissimo consecratū, tanq̄ caput prudentiæ oraculorū. huc enī summa humanæ sapiētiae pertinet. Circa hoc philosophia & de natura & de moribus differēs, præcipue cōmētata est. Id deniq; mortales inter diuos olim relatos, diuinisq; honoribus gentium scitis donatos: cælum vt suspicerent admonuit, infernaq; despicerēt atq; temporaria. Postremo is fuit sensus (vt simile veri est) sæculis illis antiquissimis quæ heros dicuntur edidisse. Indidem illa nobilis fabula de Hercule, quem vt est apud Xenophōtem in secundo Commemorationum, Prodicus ille doctus scripsit, cum primum pube

sceret, quod tempus à natura, ad eligendum quam quisq; viam
 viuendi sit ingressurus, datum est, exiisse in solitudinem: atque
 ibi sedentem, diu multumq; dubitasse, cum duas cerneret vi-
 as, vnam voluptatis, alteram virtutis, vtram ingredi melius es-
 set. interim autem ipsi foeminas duas apparuisse statura gran-
 des: alteram aspectu decenti, liberaliq; ingenio, ornatu corpo-
 ris nitido, pudorem in aspectu praferentem, & modestiam in
 gestu, veste candida indutam. alteram corpulentioris habitu-
 dinis, & simpliciter educatam, ornatu exquisito cultam: sic ar-
 te coloratam, vt & cadorem cutis & ruborem maiores veris
 ementiretur: in motu corporis atq; habitu ita affectam, vt pro-
 cerior appareret quam ferebat natia magnitudo: oculis etiã
 expansis: tum ea veste indutam qua maximum corporis deco-
 rem efficeret: interim seipsam oculis circumactis perlustran-
 tem, identidemq; aspectantem, ecquis in se oculos couerteret,
 atque umbram suam obseruantem. qua cum iam propius Her-
 culem accessisset, illam alteram supra dictam pariter progre-
 di instituisse: verum hanc anteuertere illi volentem, cursu ad Her-
 culem venisse, atq; his verbis loqui cepisse, Video te Hercu-
 les addubitantem quam viam tandem in eas vitae. qui si me
 amica atq; auctore vt tibi persuaseris, ego te in viam iucun-
 dissimam simul & facillimam ducam. & oblectabilium qui-
 dem rerum omnium impertiam tibi gustum: grauium autem
 rerum omnium ad extremum vsq; faciam te expertem. Iã pri-
 mum bellorum negotiorumq; cura vacabis. In eaq; demum
 cogitatione tute versabere, considerandum imprimis vt habeas,
 quid cibi, quid potus inuenias quod tibi gratissimum sit, quid
 oculos tuos oblectet, quid tactum, quid olfactum, tibi sit iucun-
 dissimum: quibus amoribus genio tuo indulgere, quonã mo-
 do mollissime dormire, qua ratione omnibus perfrui volupta-
 tibus, nulloq; negotio possis. Caue vero in mentem tibi veniat,
 periculum esse ac metuendum tibi, nequando in desiderium in-
 cidas earum rerum vnde haec qua dixi suppeditari solent. ve-

to te hæc vereri . nequaq̃ enim ad vitam te deducam laboris ac ærumnæ tolerantem aut animo aut corpore, vt inde suauitates huiuscemodî suppetere tibi possint. Et quidem cū alienis fruere laboribus, tum ab re nulla temperabis , vnde capturæ quippiam accedere posse videatur. Quippe huiuscemodî licentiam sectatoribus meis largior , vt commoda sua comparent vndiq; & augeant. Quæ cum Hercules audisset, Quodnam autem tibi nomen est (inquit) mulier? Tum illa, Amici (inquit) mei, Felicitatem: at qui me oderunt, vim huius vocabulî volentes imminuere, me appellant Inertiam. Interea mulier illa altera accedens, Ego quoq; ipsa (inquit) ad te Hercules venio, vt quæ & parentes tuos nouerim, & tuum ingenium ad percipiendam institutionem meam: speroq; si viam ad me ferentem tute ingrediare, futurum te sane strenuum actorê honestarum rerum atq; grauium, indeq; honoratiorem meipsam visum iri, atq; bonam in partem insigniorem. Cæterû nequaquam expectes vt fucum tibi faciam exordiorum concinnitate voluptaria. nam vt dii statuerunt, ita rerum veritatem simpliciter commemorabo . Atqui eorum quæ bona & honesta sunt, nihil dii citra laborem ipsi & curam hominibus dare solent. quos quidem ipsos si tibi propitios esse cupis, dii tibi colendi sunt ipsi. Si ab amicis amari, amici quoq; beneficiis emendendi sunt. Sin in ciuitate aliqua honorem tibi haberi, vtilem te præbere ciuitati illi oportet. Quod si per vniuersam Græciam animus fert admiratione tuâ cieri, ipsa tibi Græcia quodam est afficienda beneficio. Porro autem si terram abunde tibi fruges fundere vis, ipsa tibi terra excolenda est. Et si à negotiatione pecuarîa facere rem atque augere instituisi, ipsa tibi pecora diligenter accuranda sunt. Sin impetum cepisti bellicis ex rebus fastigium tuum attollendi, amicis tuis in libertatem afferendis, inimicis seruituti mancipandis cum ita tibi visum fuerit: vtiq; faciendum tibi est vt artes militares ediscas, ab iis qui eas docere idonei sunt & apti: earumq; vsum cum di

A iiii

diceris, vt exercitacione confirmes. Postremo si in animo tibi est athleticam corporis firmitatem comparare, corpus est tibi seruituti animi assuefaciendum, laboribusque & sudore exercendum. Cuius sermonem Inertia excipiens apud Prodicum, Animaduertis (inquit) ô Hercules, quàm molestam tibi viam, & quàm longam ad gaudia, mulier ista tibi exposuerit: at ego vero & prona te via & breui ad felicitatem perductura sum. Tum Virtus, O misera tu (inquit) quid boni tandem habes: immo vero ecquid omnino ipsa suauitates nostri: num tu harum paradarum ergo agere quicquam sustines, quæ ne iucundorum quidem desiderium cupiditatemque expectes: desiderio vero anteuertens expleri omnibus iis solita sis: antequam esuris, cibum sumens: priusquam sitis, bibens: & vt suauiter epuleris, eduliorum artifices exquiris: vt bibas itidē suauiter, vina preciosa coemens: æstate (si diis placet) vndique niuem expetens. iam vero iucunde vt sopiare, non molleis modo lectos sternendos tibi locas, sed lecticas etiam ipsas molliculas, earumque scamna facienda tibi mollia curas: nimirum quæ non somni laborisque vicissitudine institueris vt, sed incircum dormire, quia nihil aliud habeas potius quod facias. tū venerem ignaua exquisitis machinamentis cieas, suapte vi in motam. En quæ tui discere ex te amici cupiant, vt per lasciuam noctes, diei optimam partem per soporem exigant. Quo circa immortalis cum esses, ex deorum curia eiecta es, à mortalibus quoque despecta qui probitate censentur. denique orbatam simul acroamate iucundissimo, laudari te vt nunquam audieris: simul spectaculo sane visendo, nunquam vt opus aliquod tuum spectaris aut pulchrum aut honestum. Tales ferme Hercules sunt, Princeps illustrissime, atque prestantissime, aut Heraclidę certe hodie, eius philosophiæ alumni quæ antiqui græci eruditionē circularē appellauerunt: quæque ingentē non solum ambitum amplectitur, quasi que restim quandam chorumque disciplinarum, sed etiam anfractus viæ arduos æqueque superabiles. Nostro vero seculo

& manifeste ostendunt : adeo vnam & alteram sine reliquis
 mancas esse censebant, & destitutas necessariis adminiculis.
 At multorum sæculorum infelicitas, quæ rei literariæ cala-
 mitosam vastitatem importauerat, nihil non aliquando tole-
 rabile fecit. Nunc vero quid indignius, atque huic literarum
 claritati turpius, quàm quod socordia nostra atq; desidia ad-
 huc fit : aut quia mores in prauum inueterati ferre correctri-
 cem manum respuunt, vt circulus ille disciplinarum qui olim
 coaluerat, nunc in partes solutus sit aut concisus : & vt vnus
 professionis functiones hominumq; singulorum, in plurium
 tributæ sint. Idque vsque eo iam euasit, vt qui aut medicos se,
 aut iuris studiosos, aut alterius cuiusuis scientiæ sectatores
 profitentur, si quando vsuenerit vt de aliqua earum differen-
 dum eis sit, cuius titulum ipsi non susceperint, immo vero si
 oratio ipsis paulo cultior habenda sit, ii nisi veniam præfati
 sint, tam impudenter atque improbe facere videantur, quàm
 qui aliena de messe fascem collectum eunt. mea quidem ipsi
 sententiæ & multorum, non tam æqui in suum cuique tribuen-
 do ignaua religione, quàm inertes & socordes de iure si non
 suo, certe omnium communi, libenter decedendo, vt laboris
 compendium faciât. Insignis vero maxime vel error vel culpa
 eorū est qui iuris diuini videri volūt cōsultissimi, cū sine Mer-
 curii numine interpretationum præsidis atque potentis, al-
 tissimorum vaticiniorum enarrationem, oraculorumque mi-
 rificorum explanationem, recte fieri posse perhibent : quæ co-
 piæ (vt ita dicam) cornu continent omnis cognitionis & sci-
 entia. illi vero (si diuis placet) commodius quoque sic fieri
 sanctiusque defendunt : quasi vero hæc pars vna doctrinæ, aut
 certe ipsa cum paucis, genium nullum orationis habeat, aut
 præposterum habeat atq; refractarium. Atqui id tueri & ob-
 stinate dicere, hominum est inertia & rusticitati patrocinan-
 tium, non sanctimoniam & veritati studentium. siquidem sacer
 hodie Mercurius est prisicarum literarum peritia, quem theo-

logiæ illi nostræ proceres orthodoxæq; philosophiæ Platonēs, magnopere colendum censuerunt & venerandum. tametsi Latinorum permulti in tempora inciderunt literis calamitosa, Heroicæ enim ætates Seruatoris supplicium secutæ, quæ robora legionum deuotarum ediderunt, è quibus deus optimus & maximus copias illas splendidas & admirandas delegit & conscripsit, quas supernatibus exercitibus clare concenturauit, ut scæcudè ipsæ sanctarū innocētūq; animarū, ita etiā literarū fuerunt bonarū atq; ingeniorū præcellentiu. Nā & multi eorū quibus ipsa seruatrix prouidentia testimoniū sui & veritatis, ad tribunal impietatis & sæuitiæ barbaricæ denunciandum duxit, eleganti doctrina simul & pietatis defensione inclaruerunt. Neq; vero emendate loquendi facultas, cū quadā scita sermonis lautitia, oratoria tantū est ipsa, ut vulgo esse creditur: sed per omnes quoq; partes orbis disciplinarū fusa, cū ex omniū scientia concreta sit & cōpacta. Quare ex vnaquaq; carpere potest ipsa suo iure quod in vsum promendū esse duxerit: vicissimq; ipsa seruire vnicuiq; scientiæ, aut certe simulut occasio & oportunitas sese obtulit, operā quatenus opus est benigne debet accommodare. Nā quæ scientia, quæ facultas dū taxat liberalis, fasciculū vel vnū colligere gloriæ in sua messe potest, sine orationis huiusmodi facultate? Age, (ut iā gloriā omittā) quonā modo laboris sui cōmētationūq; fructū cū posteritate cōmunicare? cuius professionis studiū, tot rantarūq; partiū capax, quēadmodū finibus nullis circūscribitur, ita analibus legibus nullis tenetur, cū ceterarū artium studia curricula sua habeāt certis annis quasi spatiis demesa, moribus & institutis scholasticorū. Verūenimvero hæc dicendi facultas, cū de omnibus scientiis atq; artibus hac ratione & cōmode & honeste mereri possit, de theologia etiā gnauiter & apposite, nuper tamē homines pauci ex theologorū ordine extiterunt, appiana pertinacia præditi, qui linguæ Græcæ peritiā, literarū haud dubie bonarū magistrā atq; instauratricē, prauarum

opinionū inſtitricē eſſe fremerent & aſſertricē, pro concione quoq; id quod eo capitalius fuit, quòd ea quæ pro cōcione dicuntur, ſic à plebe populoq; adeo imperito fere excipiuntur, quaſi ex ipſo veritatis ſacrario pronūciata. Huius autē calūnię anſam homines inde naſti fuerant, quòd eodē pene tēpore literæ Græcæ inclaruiffent, eorūq; ſtudiū incaluiffet, & praua quædā dogmata, antiquæ orthodoxiæ punctis confixa ſepius & circūſcripta, in mediū relata rurfus eſſent, vt noua oracula & cælo recens delapſa. Quaſi vero non eiufdē ſit ætatis interdum, & viſenda miracula edere, & mōſtra deteſtanda. Momica certe eſt improbitatis & calūniæ iſta reprehenſio. Vt Momus olim in Venere non inueniens cū maxime cuperet, quod criminari iure poſſet, obiecit ei in deorū cœtu, vt Philoſtratus refert, quòd ſandaliū haberet ſtridulū & argutū: ſic & iſti in homine probabili religione imbuto literarum lautiorum & optimarū doctrinā vitio vertūt, quaſi diſſentaneam. Huiusce modi igitur calumnię face, importunæ literis bonis occaſioni ab illis clamitatoribus admota, literæ Græcæ aliquot annos rerum nouarum inuidiā flagrauerunt, pene capitalium. Verum eius inuidiæ flamma, quæ primum mire & ſupra lauream (vt dicitur) flammam & ſpineam crepitans, omnia propè tribunalia ſacrarum concionum occupauerat, ſenſim ſubſidere ſuapte inanitate cœpit, & breui contabuit. quippe bucculentis cōtentionibus tantū anhelisq; excitata, nec materiam inueniens ſolidę calumnię, ſtatim vires amiſit: ſimul ut intelligi à plerisq; cœptū eſt, id eſſe potius ſordentis iā & exoletæ Mineruę patrociniū, q̄ religionis labefactatę & pietatis ſtabilimentū. Nūc vero quis non videt æmulationē illā effloſcentis ſolidę & germanæ doctrinę, diſſentaneā eſſe cū innocētia theologica, apoſtolicæ charitatis & probę notæ æmula? Verūtamen aliquot homines fuerūt ſacerdotes, tā proiectę temeritatis, tāta vt hoſtia, tā eximia, tā illuſtri, id eſt linguæ Græcæ damnatione, parētare inſtituerint iacētī & emortuæ ordinis

sui maiestati. quippe qui viderent literarum Græcarum funere literas quoque bonas elatum iri. At hoc quid est aliud hac ætate, tuo Rex ingeniosissime principatu Franciscæ, hodierno hominum sensu, quàm olim fuisset florente Atheniensium re publica, Palladem illam celebratam in arce concremare & Romæ ignem Vestæ perpetuum extinguere? Certe exprimi nostra oratione non potest, quàm perditæ audaciæ, quàm cæcæ confidentiæ, quàm duræ frontis & marmoreæ ea conspiratio fuerit. Homines perpauci vt ex tanto quidem certe numero, superciliosi illi quidem & frôtones, sed pusilli & inermes, precipiti iniquitate exagitati, in mediũ prodierunt cum fascibus exelis, & squallidis auctoritatis inueteratæ, qui spiritibus suis non diffiderent auram iam crebrescentem inhibere retro se posse, literis reducibus vndecunq; afflatam: qui exploratam iam diu rusticitatem scedamq; barbariem, in scenam ita reductum irent, vt plausum ab orchestra & ordinibus, & ab omni parte theatri expectarent. Qui cum deum ipsi, diuos, hominesq; pios superiore è loco contestarentur, quasi in re perditâ, in sacrosancta fide prodita, quiritantes, ægre vnus & alter annus & plusculi sustetati sunt. neque enim quisquiliôsam tantum plebem concitauerant declamitando, sed etiam grauioreis permultos & existimatioreis in causam perlexerant æmulatione subdola atq; quiritabili. Nec prius autem obstinatio eorum manus ab incepto destitit, (nanque lege sacra (vt dicitur) coierant & conspirarant) quàm se delitutos plane senserunt à cohorte eiusdem ordinis prudentiorum. Qui omnia permisceri ægre ferebant eam ob causam tuendam, quam omni iure lapsam cassamque esse intelligebant, & porro colore iam carentem. Verum quibus interim maledictis literarum Græcarum & bonarum nomen, eorũq; studiosos compellauerint & conciderint, quasi impia fraude se obligarent qui græce scire cuperent: quàm vatiniano odio earum defensores persecuti sint, silentio prætereundum duxi: ne pau-

B

corum pertinacia capitalis atque petulantia, in crimen non hominum sed ordinis, à nobis versum esse existimetur, quem ordinem ego magnopere venerandum esse censeo, eiusdemque noxæ in vniuersum insontem. tamen interdum ipsum ab ea culpa vindicare nequeo cum maxime cupiam: quod in decretis theologicis conuentus faciendis, ignorantissimus quisque thesitarum huius generis & impudentissimus, nestorem sibi auctoritate vendicat, patientiam veteri instituto accommodante senili peruicacia, iuniorum æquitate & modestia, etsi loge doctissimum. Eo autem indignitatis res euaserat & vana cõtionis, cõtionum vt argumeta, non ab euangelio, non à sacris vaticiniis, non ab oraculis cœlestibus sumeretur: sed à criminatione literarum Græcarum quasi errorum seminarii. vt iam non Bacchum, non Cupidinem, non Venerem, non Mercurium nundinatorem, non Martem detestandos, (quod assolet è loco superiore fieri) meminissent: sed Mineruam atticam & Mercurium cognomento oratorem & disertum, maledictis configendos esse ducerent, conuiciisque obruendos. Quapropter cum ea quasi satyriscorum fabula non modo ad primores populumque prætextatum, sed etiam ad pullatam & circumforaneam multitudinem offendere cœpisset, (placere enim diu personata æmulatio non poterat, quæ conspicue plus sanguinis quam spiritus præferbat pro concione) tum demum à prudentibus isti correpti, quæ multo iam maxima pars est ordinis & elegantissima, vix tandem conquierunt. certe cum nequicquam vociferando rabule irraucissent, tacere coacti sunt. quorum tamen aliquando factio tantum potuisse dicitur, vt senatui suo vel decretum vel consultum expresserint de nece præstatiſſimæ doctrinæ, quod patrum conscriptorum maiestatem præferbat, censuræque supercilium. cuius rei memoriam intexere operi regie maiestati dicato non alienum esse censui, cum in fidem tuam stirpisque tuæ eximie, dotibus ingenii admirandæ, literæ & græcæ & optime, nuper se cõtulerint, eoque maxime pluteo ab istorum machinis

protectę sint. Hodie autem eousq; in diuersum profectū est, vt exhedrę theologicę non vocibus modo Gręcis, sed sententiis plenīs non verecunde personent. nam & eorum dialogi contentiosi, quos Gręci *ἐπισμοῖς* appellant, quibus scholas probatorias à matutino ad vesperam diebus statis & solennibus exercere moris est, doctę iā & scitę mire meditantur esse, dignęq; auribus eruditīs, ob id utiq; iam visendę magno studio atque frequentandę. Adeo lauta & elegās Mīnerua, vt olim illa Phidīa (quod Marcus inquit Tullius) simulatq; visa est & agnita, probari quoq; ab omnibus cępta est. Necnō tamen fortasse id perpetuum erit in hac ipsa theologię professione, vt in iuris quoq; studio & medicinę, vt partes faciant lautitię & illuuię. & vt pinguis atq; etiā tetrę atq; horridę Mīneruę discipuli, orationis non dico lepōres & venustatem, sed etiā verā verborum intelligentiā floccifaciant arietina quadam aut veruecīna pertinaciā, tanq̄ ad rem non pertinentem. Cū quibus differentem rationibus & argumentis contendere legitimis atq; probabilibus, ad criū (vt ita dicam) metopon, quod promōtorium est Cretę, caput est oblidere. Inter doctos enim & elegantes, & illautos istos & caperatos, de literis semper ita conuenit, vt inter stoicos & epicureos de bonorum malorūq; finibus. Nec honoratior Lacedęmone senectus olim, quā in iuene me hic rusticitas fuit attonsa ad aureis & superciliosa. quam nunc fremere ipsam frenderęq; non magnopere mirum est, de ponte (vt aiunt) deiectam in comitiis Mīneruę compositę atq; vrbane. Auīta etiā æqualisq; eius rusticitatis fuit, seueritas dicam an sęuitia, pręceptorum, qui velut truculentū patruī pueros non literas, sed vapulandi patientiam docebant & infantiam: quasi compitalitios verberones docendos mastigiasq; suscepissent, non oratores futuros aut professores disciplinarum. Sed fuit ea fortasse temporū magis q̄ hominū imperitiā & absurditas, quę literarū luce caruerunt: nūc porticus duę orthodoxię Sorbona & Nauarra, & philosophię theolo

B ii

gicæ tanquam oracula duo nominatissima, qua fines cunque patent nominis christiani: & latinæ iam & atticæ Mineræ nō modo sedendī locum, sed etiā loquendī inter disputantes dederūt. In quibus tamen antehac doxosophi fefellerūt pro summis philosophis: non simulationis fūco tecti, sed caliginē temporum. quæ tum ita ferebant, vt homines horridi atque agrestes, immo vero gens hominum truncis & duro robore nata, ad theologiam protinus, vt olim Epicurei ad philosophiam transirent. Quare valeant illi antiquarii & misologicum suis confectariis hispidis, tetricis, & male coagmentatis: quæ tamen vt dictum est, iuniorum industria & ingeniosorum luculentè cœperunt enitescere. Nobis autem ad institutum reuertendum est ex tristi & molesta digressionē: & in quam inuitus non digressus ipse sed dilapsus sum. Quippe qui theologię studiū numen quoddam esse semper existimarim. illis quidem certe qui pedes abluere & abstergere cupiūt inquinatos à luto vitæ ciuili & theatricæ: in quo vel sapientes altius herent sæpenumero. nam illorū pedibus quis conscendere suggestum theoriæ valeat, in edito loco sanctoq; collocatum: ex quo rursus ad arcem philosophiæ ascensus est sublimis ac iam beatus, quam anagogen Græci & anatasim vocant. Sed mox hæc fortasse appositius atq; consequentius. nunc eo redeundū, vnde digressio facta est. Herimen igitur suum Græci cognomento multiplici ac vario coagmentauerunt: quoniam Mercurii potestatem quoquo pene versum patere arbitrabantur. Ego autem de tanta varietate numinum eius, id demū ad nos attinere puto, quod λογιον ab illis, quasi oratorium vel sermocinatorium, appellatum est. idque per diametron prope modum distat ab eo quod κρηστωριον dicitur ab ipsis à nobis quæstorium. non literarum illud quidem cupidis, sed rei factitandæ intentis colendum atque propitiandum. De illo igitur Mercurio sermo mihi habendus est, quando cum eo mihi res est, & fermè semper fuit, ex quo primū destinatione ani-

mi literarum studium confertis digitis complexus sum. Is est autem Mercurius, quo vim dicendi significare prisca instituerunt, ut auctor est Eusebius: quemadmodum Mineruæ appellatione, vim animo concipiendi. Namque intus orationem concipi, deinde ore edî natura ipsa statuit. Eundem autem Mercurium deorum caduceatorem esse dixerunt, quasi bella discordiasque dirimentem, & internuncium atque interpretem appellauerunt. nam logos tam rationem quam orationem significat, quæ cognata magno pere sunt vocabula: quomodo res quoque ipsæ eodem oriundæ sunt. Qua dictione nulla excogitari nec honoratior potest, nec significationis vberioris & locupletioris. Siquidem & primigenius dei filius, idemque vnigenus, & verbum & ratio & sapientia dei, hoc nomine apud Græcos plenissime intelligitur. Et cum diuinarum quidem rerum intelligentiam ac notitiam, ratione primū interprete mortales habuerunt: tum diuinum quodammodo imperium & edictum, in notionibus communibus informatū sentimus, in animisque nostris anticipatū vi naturæ rationalis. vnde enim aliunde hæc didicimus, quam ex ludo (ut ita dicam) rationis magistræ mortaliū: ex ea etiam ipsa ius naturale manauit, quam summam legem M. Tullius in legibus suis esse dixit. Constituendū vero (inquit ille) iuris ab illa lege capiamus exordium, quæ sæculis omnibus ante nata est, quam scripta lex vlla, aut quam omnino ciuitas constituta. Quid est autem non dico in homine (inquit idem) sed in omni cælo atque terra ratione diuinius: quæ cum adoleuit atque perfecta est, nominatur rite sapientia. Hæc igitur duæ differentiæ ratio & oratio inter se (ut dixi) affines & cognatæ, cum maxime circūscribant principis animatis & dignissimi formalem finitionem, tam utique maxime perfectissimus quisque hominum iudicandus est, quam maxime hæc duæ res in eo absolute sunt. Ita qui rerum humanarum diuinarumque adeptus est prudentiam, cum orationis facultate, recte, apte, & eleganter compositæ, absolute sui generis cæsetur adeptus esse. Qui autem scientia præditus est earum rerum, & infantia, nimirum is homo dici plane non potest, sed ad semissem tantum prouectus esse humanitatis.

B iiii

at qui vtraq; facultate vacuus est & cassus, ne homo quidem ille, si argumentari à definitione volumus, quod sanè legitimum est argumentum. Proinde non humana sed immanis vita dici potest, quæ nec literarum humanitate condita est, quæ si sale mercuriali: nec communi prudentia sic perpolita, ut sine literis ipsa diserta esse possit, quod in multis mortalibus naturæ præstantia euenit. Nos autem hominis existimationem in præsentia facimus, non ad trutinam vitæ ciuilibus, quæ suam quandam ipsa habet humanitatem, in officina scilicet vrbani tatis, non etiam Mîneruæ expolitam: ceterum ad philosophiæ libram, & limatam (ut dicitur) veritatis, hominis appellationem nunc perpendimus. Quæ & mortalis ipsa & hominis significationem, nec loco eodem nec numero habendam esse censeat. Certè nemo sanæ mentis incipias ibit id quod quidam sapiens olim homo dixit, Literarum scientiam iustam, iuueni morum temperantiam, seni solatia vitæ afferre: in rebus secundis ornamentum, in aduersis subsidium esse. Ecce tibi in sermone de Mercurio, Hermes ille cognomèto ter maximus, Mète autem (inquit) & orationem, vni ex omnibus animalibus homini deus ipse largitus est: non minoris utiq; æstimanda, quæ ipsa est immortalitas. Nam qui his conuenienter, & ad ea quæ decorum est vititur, is nihil ab immortalibus differt. Quippe qui vinculis tandem corporeis solutus, ab utroq; eorum ad chorū beatorum diuorumq; perducatur. Et rursus, Beatus (inquit) deus animam in corpore, mentem in anima, in mente verbum pronunciauit: deum autem horum patrè esse affirmauit. Græci porrò prodiderunt Mercurium Iouis & Maiæ filium esse: his nominibus intellectum indagationemq; significantes. Alii Iouem animam mundi esse dixerunt, id quod eodem pertinet. Nihil vero mète fecundius est, nec quod plura concipiat atq; pariat. Cæterum vel intellectui vel masculæ menti obstetricis opus est, ut inquit apud Platonem in Theæteto Socrates: qui & ipse Maiæ id est obstetricis erat filius. Ac cum nihil paria

(ait ipse) tamen parturientibus aliis adiumenta affero: quod pleræq; faciunt obstetrices, aut natura steriles, aut ætate iam effœtæ. Eodem etiam spectat quod supradictus Hermes ait, Mentem notiones omnes concipere tum bonas tum malas. bonas quidem, cum à deo semen infusum accipit: malas, cum à dæmonibus quibusdam semina iaciuntur, vt in terram, sic in animam. Itaq; qualia semina accipit anima, tales edere partus solet. è malis seminibus adulteria, supra, homicidia, & huiusmodi scelera edit: è bonis, quæ pauca sunt ipsa & rara, pietatem, temperantiam, virtutumq; omne genus. Ex his igitur intelligendum relinquitur, sensa mētis humanæ e seminibus inolefcere bonarum malarumq; disciplinarum. quibus mēs grauidata, rationem parit atq; orationem, semina sua referentia. Hæc porro semina homines studiosi ab iis auctoribus hodie mutuuntur, qui in latino quondam agro atq; attico, Palladis arua Mercuriiq; coluerūt. Nam animus ipse colī dicitur, cum liberalibus artibus instituitur. vnde illud Ciceronianum in libro de Finibus, Sed animi cultus erat ei quasi humanitatis cibus. Et illud in secundo de Oratore, Subacto mihi ingenio opus est, vt agro non semel arato, sed nouato & iterato, quo meliores fœtus possit & grandiores edere. Proinde ex diligenti cultura animi, si naturæ solum nō sterile fuerit, messis doctrinæ enascitur. quæ si ad frugem bonam euaserit, ad rerum humanarum diuinarumq; cognitionem homines, atq; etiam sui metipsum perueniunt: id quod delphicum illud oraculū facere admonebat. Inde autem consequens est, formalem vt rationem homo generis sui tenere valeat atq; tueri: simulq; munus suum conuenienter naturæ suæ obire. Quapropter humanæ mentis munia propria, antiquissima cura nobis & præcipua exercenda sunt. Est enim (vt inquit Isocrates) mens bona in corpore humano sita: res maxima in minima collocata. Doctrina vero cultu animi quæ sita, efficit in homine bona voluntate prædita: vt mens philosophiæ copiis tanquam firmo suc-

cincta praesidio, sursum versus libentius quam deorsum intē-
 ta sit: longeque alias quoquo ipsa versus è specula contem-
 plationis prospectans, praeterita & futura cum instantibus,
 circumactu quodam collustret prudentiæ atque sapientiæ, ex
 quo fit vt nequeat nec morte, nec aduersis rebus opprimi, cū
 omnia quæ incommode ipsi cedunt, ante prouisa habeat &
 perpensa. At vero sui metipsum rerumque humanarum igno-
 ratio, nihil aliud quam multa quædam est numinis Philolo-
 giæ vel neglecti, vel minus religiose culti. Quo genere ani-
 maduersionis diuinæ, cum omne genus hominum excolendi
 animi negligens, tum vero sacri ordinis centuriæ classica, ea-
 rumque duces maxime, plecti mihi videntur, quorum tamen
 propriam esse decebat vtique & assiduam culturam animo-
 rum. ad eos enim pertinet intestini hominis institutio. At mul-
 torum videmus animas, quasi inaneis vaginas in praesidiis
 dominicis esse: eo vtique gladio vacuas, quem dominus in ter-
 ram misisse se pro concione contestatus est. Quanta est autē
 deformitas in delubro Seruatoris, literarum lumine eos orba-
 tos ab omnibus spectari, quos facem cæteris præferre lex sa-
 cro sancta iubet, in editumque candelabrum tollere. In vniuer-
 sum autem pauci animaduertunt, quo dispendio bonorum se-
 se ii afficiant, quibus literarum & philosophiæ cultum, ambi-
 tionis & cupiditatis illecebris mutasse præclarum esse vide-
 tur & palmarium, quæ tamen maxima pars est hominum qui
 in vita ciuili aliquo numero esse censentur. Quicquid enim
 eorum quæ bona iam olim ciuili sermone & in medio versan-
 te dicuntur, vltra modum quæritur, ita bonum est ipsum vt
 vsu demum vtile sit & commodum, non item vt possessione.
 Siquidem ex facultatum parte redundante, nequaquam est vi-
 ta vnicuique nostrum, quod Seruator oraculari sermone dixit
 Lucae cap. duodecimo. At vsus eius quod circumfluit, non ad
 eum redit qui vsus est: quippe qui ad alios trāseat necesse est:
 fructus autem ex vsu ita demum percipitur ab vtente, si pie, si

probabiliter, si circumspecte erogetur quod superest. Quotus
 vero quisque eam ob rem præcipue locuples esse meditatur?
 Quoto porro cuique diuitiis uti inculpate contigit, hominum
 quos vidimus & meminimus: eorum enim sunt ista quæ pro-
 pter se amantur & exoptantur magno errore vitæ, ut quæ ni-
 hil habeant ipsa quod conditum penes possessorem, propter
 se asseruandum sit. ut edulia conditanea & vestes reconditæ,
 non alias vitæ profunt, quàm cum ad vsum promuntur. Qua-
 re ut sint ista sicut appellantur bona: tamen si animus pronior
 & velut affixus abditiis illis incumbat, quod plærunque eue-
 nit, ipsa velut in carcerem ac compedes aureas auaritiæ con-
 iecta dici debent & compacta: non etiam benefica atque com-
 modantia: cum hoc quoque quod nec scelere illi vacare, nec
 hominum odio possunt, qui tam illiberaliter, tam arcte, tam
 maligne eas custodias habeant, quæ si benigne in lucem pro-
 ducerentur, & custodi vtilis & compluribus essent. Quomo-
 do autem animus vel honeste vel innocenter oblectare se ma-
 gnopere earum rerum complexu potest, quæ bona fortasse
 sunt externa non animo ipsi commoda, non corpori, suapte
 quidem ipsa natura: oblectare se dixi: quid si etiam non anxie,
 non meticulose, & vero sine ægritudine angente, in iis nequit
 acquiescere: nimirum qui sciat se hinc absque iis bonis, & pro-
 pter ipsa fortasse bona, ante diem emigraturum? Ne hic qui-
 dem fidum eorum comitatum perennemque habiturum, spon-
 dere sibi auit, nisi tanta ignorantia præditus sit, ut fluxas res,
 ut precarias, ut in hunc atque illum temere desultorias, hu-
 iusce generis facultates esse non recordetur. Congerat igitur
 cogitatione qui volet & poterit, eorum bonorum aceruum, à
 quibus beati homines communis sensus iudicio latine quon-
 dam appellati sunt. dein altrinsecus sistat iustæ & elegantis
 eruditionis opes, cum animo imbuto rectæ opinantis philoso-
 phiæ studio. simul quid homo homini præstet expendat, quid
 cõditus homo intellectuq; demum aspectabilis atq; visendus

externo homini & veteroso : denique quid ille immortalis huic mortali & caduco. tum (vt opinor) intelliget quanta sit, quàm aperta, quàm frequens in bonorum optione hominum circumscrip̄tio . At multos hoc modo falsos atque deceptos, vita ciuili eademq; erratica , frugi homines esse censet , ac de plebis patriciorumq; sententiã quotidie pronunciat . vt de tutela sui suarumq; facultatum scite & sapienter meritos. Id quod vice versa vtique ipsum eueniret, nisi illa bellua capitũ tam multorum, vasto quidem illa corpore , sed nullo aut angusto pectore , quem mundum sapientiã dei vocat, omnibus internis sensibus capta esset, impotensque assensionis & delectus in fortunã ludibriũs . fucum enim sibi factitari animaduerneret à prudentiã communi , cuius placita atq; iudicia per lineam (vt dicitur) diagonon opposita sunt germanã sapientiã diuinitusque comprobata. Verum hæc quæ propria sunt sanctioris philosophiẽ, (à qua utiq; vna hodie restitutio peti debet circumscriptarum sensus fallacia mentium) illotis manibus (vt opinor) à nobis tractari videbuntur, cum inter alumnos eius profiteri iure meo non possim. præterquam q; nec loci huius est, nec temporis fortasse harum rerum disputatio. Sed iuuat interdum quasi in elyfos animi causa digredi. Verum ad illud reuertar quod dicere cœperam de conceptu mentium . Quoniã igitur hæc ætas mentium fœcunditate felix (& si in læuam partem non minus olim hoc ipsum sæculum insigne futurum est : quod honoris, fidei, pietatis sanctissima templa solo pene æquauit, quæ templa tot ætates sanctarum animarum fœcundissimã, magno sudore dedicauerant) Sed tamen quando hæc ætas complureis iam fœtus ingeniorum non ignobiles peperit, plureis etiam parturire eiusdem nobilitatis creditur, prope iam vt vna ipsa sarcinendam suscepisse videatur tot sæculorum cladem, quæ vim magnam priscorum voluminum cum ingenti detrimento rei literariæ deuorauerunt , hic commemorandum duxi quod Socrates apud

Platonem in hanc sententiam inquit. Arti autem obstetrica-
 tus quam ego exerceo, eadē prope insunt quę in arte ipsa mu-
 liebri. hoc demum refert, quod fœminis mulieres, ego viris
 operam naūo: quod illę corpora, animas ego specto parturien-
 tes. Et in nostra quidem arte hoc præcipue videndum est: pro-
 bare vt possimus, omnique ratione explorare, vtrum iuuenilis
 commentatio mendum ac simulachrum, an verum potius fœe-
 tum & genitalem edat. haftenus ille. Quemadmodum autem
 mathematici diagrammata illa quę vocant, ex elementis con-
 ficiunt, hoc est linearum ductus multiplicēs ad theoremata
 sua demonstranda, sparsis intus elementis ipsis, angulorum
 indicibus atq; interuallorum, vt ex iis ipsa diagrammata ad
 demonstrationem progrediantur ex qua scientia comparatur
 conclusionum: eundem pene in modum ex elementis doctrina-
 rum discendiq; cunabulis, progredi ad summum oportet di-
 sciplinæ orbicularis, indeq; semina legere ad conceptus ani-
 morum. Hos porro fœtus mens edere ipsa nequit, vt quidem
 vegeti sint ac viuaces, nisi illis tanquam mammis lactentur
 & alantur dicendi scribendique facultatis, quę sunt inuentio
 atque elocutio. At huic facultati nutricandæ & roborandæ
 vix triginta anni satis sunt. Quantum est enim humana præ-
 cordia, Mineruę numine afflata sic esse, penitusq; imbuta, vt
 in oratione hominis docti & eloquētis Pitho ipsa quam sua-
 dam vocauerunt, vsquequaque suffusa sentiatur & exuberās:
 atq; indidem vis dicendi cum admiratione audientium euale-
 scat quasi numen eloquentiæ. Nam sermo quilibet elegans
 & nitidus, si nec aptus nec sententiosus est, vel si horum alte-
 ro deficitur, tanquam partus quidam cassus est, & veluti vri-
 num ouum, quod nec diuturno incubatu nec assiduo ad vita-
 lem fœtum proficit. Quod genus partem magnam officina-
 rum occupare nunc solet. plærique enim scribendi dulcedine
 ducti nostris vltra modum ingeniis indulgemus, eorumque
 fœturis, & simulac parturire ante exactos menses cœpimus,

gestientis vteri & gliscentis impetum quasi musti feruentis, sustinere non possumus. Ita fit vt eiectitia interdum pro maturis pariamus. Quanquam ne post triginta quidem stipendia, sedulo in his statuis exacta, Mercurius protinus absolutus est: qui nec ex omni ligno sculpirur (vt aiunt) nec quolibet luto fingitur. Nam cum ceterarum fere disciplinarum generum nullam non materiam admittant, hæc quæ cunctas complectitur, & intra iuris sui fines esse defendit, Mineruam non quamuis, sed atticam sane poscit & tanquam phidiacam: tum demum quidem certe, cum artis ipsa specimē facere instituit, dignosq; partus hominum expectatione edere, & simul idoneos qui in sæcula erudita ituri existimentur alia atq; alia, ita vt gratiam quoque cum ætate perferant, hæc enim nota erit antiqui artificii, cum gratia, cum dignitas & auctoritas annis cessisse non videbuntur. Nunc igitur si decimare legiones iuuenum instituerimus: indeque lectissimum quenque sumere, iterandi etiam erunt hi lectissimi, ac decimus quisque rursus numero erit eximendus, vt decuriam vnā efficiamus hominum delectorum, quæ insignire sæculum suum possit: quod tamen vix ætate Demosthenis contigit. Nec enim non eadem raritas doctissimorum hominum fuit nobilibus illis sæculis quæ literas ad summam manum expoliuerunt. Nam quot æquales tandem literis maxime florentibus, dicendi facultate inclaruerunt, præter illam heroicam atticorum ætatem: at qui tum consuetudine emendata non minus quàm methodo & cura, & Græci & Latini eleganter & compositè dicebant. Mihi vero hæc scribenti in mentem veniebat, pœnitendam meam sortem & pene deplorandam esse: qui iuuentutis florē totumque robur ætatis in his studiis contriuissem literarum luce nondum cis Alpes exorta, nisi admodum exili nec memoratu digna. tunc vero cum hæc proderem, claritate literarum plane reddita vitæ, insperatam iuuenum ad eadem studia contentionem exarsisse viderem cum profectu memorabili,

Græcorum etiã voluminum vim magnam peruagari cū opera chalcotyporum, tum vero industria quorundam hominum doctorum in commune libros conquirētium. Quō illorū sunt studia feliciora, queis nunc quātūvis lectionis helluonibus, ad satietatem frui licet iis epulis, quibus ego tantū liguriēdis animum auidiſſimum pascere tūc cogebam, inani sepe numero cōtentione atq; irrita. mihi adeo, vt ex huius prouentus vbertate, multum esse quod curriculum ineuntibus gratuler: quo ipse vero frui possim, parum esse videatur, qui cum annos ipse meos numero in studio cōsumptos, Tithonus mihi esse videor: cum ea quæ desidero ad iustam eruditionē, æstimo, non plane è tyronibus excessisse me sentio. Carterū quod ad eos attinet, quibus ætas nondum ex studiis his excessit: cum ex tāta clade tātoq; diluuiō, quod tandū mortales in caligine densa disciplinarū tenuit: literæ tum græcæ, tum earū æmulæ latinæ, emersæ sint, etsi adhuc fortasse fugientes ipsæ ob vetustatē aliquantū dici possunt: causa est certe digna, quam ob causam ii quibus præter integram ætatem, per vitæ rationē quoq; id licet, & modū facultatum, ingenia, periclitari libēter & accurate debeant. Quid est enim post religionem doctrina Christi Seruatoris conditam, post pietatem à discipulis eius constitutā, post veritatem sapientiæ, legemq; infontis vitæ, tot talibusq; suppliciis diuorum necibusq; mirificis sanctam atq; testatā, quod mortalibus dare maius prouidentia magisq; optandū potuerit, ad vitam temperādā salubribus institutis? Etenim pax cōstans & vsquequaq; tranquilla, est illa quidem exoptanda maximopere, & exposcenda diuinitus sanis animis: sed tamen parens est eadem ipsa securitatis somniculosæ & oscitantis. At securitas huiusmodi luxum gignere solet, & socordiam: è quibus inertia rursus voluptatumque illecebræ oriuntur. Ad quæ vitia elidenda stirpitis & enecanda, animorum cultus ab ipsa magistra vitæ philosophia inuentus est. Porro autem sic natura comparatum esse nouimus, post primordiale illud

G

admissum illecebræ piacularis, vt nisi ratio sedes in solio principatus animi, habenas efferatorum sensuum in manibus habeat, nihil ferocius, nihil impotentius rationali sit animali, nihil adeo & præceps & in necem suam procliuè & incitatum. Iccirco Plato, tametsi nescius ipse fuisse videri potest commercii cœlestis, quod immortalitatis pignus humano generi datum iam erat diuinitus: tamen vt alia permulta, sic hoc quoque commentus est, quod è partibus animæ bigas iunxit equinas. quarum alterum equum, honestum esse dixit & bonum, ex bonisq; & honestis oriundum: alterum huic cōtrarium, atque è contrariis ortum. his bigis iracundiam cupiditatemq; significans: quibus aurigam etiam accommodauit, quam ratiocinandi vim nuncupat. Et molestam quidem (inquit) aurigationem in nobis utique esse, ægreq; tractabilem necesse est, propter equorum discrepantiam. Quippe cum iracundia rationi plerunque obtemperas sit, interdum etiam rationis socia, atq; in pugna auxiliatrix: at cupiditatis partes contumacia præditæ, nec sine molestia ductiles, ad imperia accipienda solēt ob surdescere, vix vt flagello cedāt pariter & stimulo. Hæc vir ille summus, & vt eo tempore, diuinus, in Phædro. Cæterum in primo Legum, Quisque (inquit) hominum cum vnus sit, duos habet intus consiliarios imprudentis, eosdem contrarios inter se: quos dolorem voluptatemq; dicimus. Habet etiam præterea duas opiniones futurorum, quibus spes quidem ipsis cōmune nomen est. Cæterum spei quæ dolorem præcedit, timor: ei quæ doloris contrariū, fiducia nomen est peculiare: de hisce ipsis autem faciendum nobis est hoc vt modo commentemur. Existimemus vnumquenq; nostrum miraculum quoddam sane diuinum inter animantia esse: siue ludicrum sit deorum, siue opus serium: nam vtrum sit horum, minime ipsi cōstituere valemus. Id vero demum exploratum habemus, has affectiones tanquam neruos in nobis esse, aut fiduculas nos trahentes: quæ cum sint ipsæ sibi contrariæ, altrinsecus stantes, utiq; di-

uerfos nos dīstinent, ac pertrahunt ad contrariās actiōnes. inī
bīq; limes est virtutem vitiumq; dirimens. Dīctat autem ra
tio vnumquēq; nostrum, sic vni horum tractui prābere sese
semper oportere obsecundantem, nec dīgitum transuersum ab
eo abscedere, cēteris vt attractibus omnibus obluētetur. Hūc
porro ductum aureum esse & sacrum. qui si in vniuersum ipse
valet in ciuitate, appellatur lex communis. Cāterum alios du
ctus duros esse & ferreos, cum hic & aureus sit & mollis,
reliquos vero tractus formis similes multifariam variis, oportere
opitulari optimo legis ductui. Nam cum ratiocinatio
tum bona sit, tum placida, tum expers violentiā: nimirum
eius ductum indigere ministrorum, quo in nobis genus au
reum prāualeat generibus aliis. Hāc Platonis cōmmentatio
eō pertinet, quod ipse dixit libro tertio Reipublicā,
sub persona (vt opinor) Socratis cum Glaucone differen
tis, explicantisque quonam pacto persuaderi posset & ma
gistratibus ciuilibus, & militari ordini, & simul plebi, vt
quod sui esset muneris id quisque exequeretur. Cāterum (in
quit) o Glaucon, audi quod superest fabulā. Estis autem
omnes vos qui ciuitatem incolitis fratres. (aiemus ipsi ad
eos, hoc modo fabulabundi) verum deus cum vos fingeret,
quicunq; vestrū digni erant qui cēteris imperarent, eorum ipse
ortum auro permixto attēperauit: vnde fit, vt illi plurimo cōsti
mentur. at qui idonei erant futuri illorum adiutores, his deus
argentum immiscuit. postremo ære & argento attemperauit
figmentum agricolarum & opificum. Hic Platonis apologus
tropum habet consentaneum quasiq; alludentem, cū vasis au
reis & argēteis conscii illius hominis diuinę sapiētīę, atq; etiā
lignēis, in secunda ipsius ad Timotheum epistola: quę in ma
gnis ædibus domini disposita sunt: alia ad honorem, alia ad
ignominiam. Cum igitur humana natura tanta varietate con
stet, motus tā diuersos, impetusq; tā contrarios in semetipsa,
atq; ex sese ipsa cieat: cum & placidā intus naturā & efferatā

habeat: magna utiq; doctrina multifariamq; indagata opus est
 ad moderationem huiusmodi animatis. In humanis aut men-
 tibus intelligentiae inchoatae, perfici nequeunt nisi in officina
 philosophiae. atq; ex his notionibus ratio coagmetatur, quae ni-
 hil est aliud q̄ in se perfecta, & ad summū perducta natura, in-
 quit Marcus Tullius. Sed nos huiusmodi rationē stoicā &
 exemplarem in hominibus consistere non posse nouimus, nisi
 sit conflata diuinitus, non lege naturae, sed priuilegio gratiae.
 Quare rationē intelligere nos nūc oportet, qualē sapiētiae hu-
 manae captus admittit: cuiq; par esse possit humanū fastigiū.
 Supradictis accedit, quod sensuū corruptelae ē ciuili consuetu-
 dine manātes, in nostram naturā incurrūt, ad prauitātē suā ip-
 sam sponte, q̄ ad rectitudinē propēsiore: ob idq; ipsum egētem
 assidua recōcinnatione. At vero harū corruptelarū alumna est
 plane & discipula, celebritatis ciuilis urbanitas: quam mundū
 appellare solet coelestis sapiētia: cuius placita atq; responsa o-
 mnino pugnātia sunt, nō modo cum imperitae plebis scitis, sed
 etiā cū equitū senatusq; cōsultis: illa vero & saepe cum regum
 cesarumq; sanctionibus & porro cū pōtificū. Quapropter phi-
 losophia & vitiorū expultrix, & dissolutorū recōcinnatrix, ad
 quam tanq̄ ad punctū mediū, omnes partes debēt vergere or-
 bis disciplinarū, quas literas bonas saepenumero dicimus, do-
 nū est ipsa sane diuinū & admirādū, coelitusq; demissum. Hoc
 em̄ velut antidotū habet vita cōpositior & circūspecta, aduer-
 sus cōtagia cōpitalis vitę & circūforaneę: quę mētēs humanas
 errorib⁹ permultis inficiūt, virtutūq; igniculos extingūt in ani-
 mis humanis ingenitos. Hic ille est nimirū crater ingēs mētis,
 quē Hermes ille iā dictus, vt inter antiquos philosophos, ter-
 maximus, expositū esse ait in mediū diuinitus, edicto voce p̄co-
 nia in hāc sentētiā promulgato, Quęcūq; anima craterē mētis
 credit in coelū vnde demissus est, rediturū: aut q̄ finis nō nescia
 est ad quē finē ipsa nata est, in eū ipsū sese si pōt ipsa mergito.
 Quę animę igitur exaudito p̄conio sese in mētis illā craterā

ingurgitarūt, eā mētē suscipiētes, in viros perfectos euaserūt. Qui autē ad id præconiū obsurduerūt, ii sermonis participes, non itē mētis facti sunt: quippe ignari quē ad finē geniti sint. quare similes sensus cū brutis habētes, ira & cupiditate irretiti, nequaquā suscipiūt res admiratione dignas. Iā uero Promethei fabulā, quid aliud quā philosophiā significare cēsemus, disciplinarū inuētricē: quē mēti humanę nude & inermi, atq; omni præsidio natura destitute suiq; propugnaculo, res ad vitā necessarias excogitauit, degēdā cōueniēter animāti rationali. propter quē hominū fictor appellatus est. Itaq; idē Plato fabulamentū enarrās in Protagora, de prima generatione animalīū, Iam (inquit) dies instabat, quo die oportebat post cetera animalia hominē ē terra ad lucē existere. Ibi anxius Prometheus quonam pacto hominī salutē inueniret, furtim Vulcano subducit & Mineræ, peritiā artium atq; ignem: nimirū qui videret artium notitiā haberi sine igne, aut certe vsui esse sine eo nō posse. Eā igitur cum igne dono dedit hominī. qua ratione rerum ad vitam vtilium homo peritiā affecutus est. Ceterum ciuile sciētiam habere non potuit, quæ erat penes Iouem: & in eius ingredi domicilium nondum licebat Prometheo. Ex his intelligimus per artū mechanicarū inuentionem, hominem ad vitā humano ritu viuēdam esse deductum: per artium autem liberalium traditionem, ad vitam excolendam perductum esse, ornandamq; ē naturæ humanæ præstantia & dignitate. ad quas artes commendandas & illustrandas, præmiis utiq; luculentis ii homines excitandi sunt à principibus, quibus arte benigna & meliore luto finxit præcordia Titan. vel ipse potius finxit cœlestis Prometheus, dei prouidentia, omnium animantiū artifex, omniumq; adeo formarum exemplarium cōditor. Hi em̄ eo numero haberi debent (vt opinor) in eumq; ordinem adoptari, quod genus aureum Plato vocauit, & argēteum. Nā qui rerum humanarum diuinarumq; scientia, dicendi facultate cōiuncta, præditi sunt, sic præstare videntur ipsi inter mortales,

vt aurum inter metalla præstat. Nam sæcula incitiæ & infan-
 tiæ, bonos quidem illa permultos homines, nomismatisq; for-
 tasse non perinde subdoli, edidere: ceterum crassi terreniq; me-
 talli. Sed sic erat tum sensus mortalium: & ad coticulam suæ
 ætatis, non ad nostræ explorare eos probareq; debemus. Neq;
 vero erat (vt opinor) ea culpa hominū, sed temporū. homines
 enim ingeniosissimos ea quoq; sæcula genuerunt, quibus in sæ-
 culis conticinium quoddam tenebricosissimum à literis bonis
 fuit & ab eloquētia: quoad tandē appetēte lucis instaurati-
 tate tempore, sublustre iam cœpit esse atq; prius noctis cōtici-
 niū. Tui autem clarī principatus, Here, adolescentia, in omnia iam
 pene illustria incurrit: sed quæ incrementum tamen splendoris lu-
 culentius indies accipiant. Proinde vetus illa supellex philoso-
 phiæ quasi vasa lignea samiaq; ad rusticos delegata est, vel re-
 legata potius pomœriisq; eiecta, vt nitore urbano liberalique
 indigna: quī vetustatis illius situm rancoremq; ferre ultra non
 potest. multiq; nunc libri quī auorum patrūq; adeo nostrorum
 memoria in precio fuerunt, nunc nymphis aut vulcano dedi-
 candi sunt, vt museo indigni. Nam quis inuētis (quod dicitur)
 frugibus autam illam glandē ructare non erubescat, cui quī-
 dem liberaliter institutum esse contigerit? Quin & sanctior
 ipsa philosophia non æque placere potest squallida & nitida,
 incōdita & composita, lauta & illuue deformis. Nam stoici-
 darum est & plane cynicorum, illa iam sententia, Dicite pon-
 tifices, in sancto quid facit aurum? Nisi vero charisteria Ser-
 uatori samiolis calicibus fieri, fas esse quis defenderit, adytaq;
 sanctissima atque delubra stanneis vasis ornari. Mercuria-
 lis enim sermo mētium sublimium interpretis est, vt iam dictū,
 mirificorumq; sensuū enarrator disertus & copiosus. Quod si
 theologia per se rerum diuinarum enarratrix est, eloquētia eo
 amplius earūdem exornatrix esse potest. sub cuius facultatis
 despicientia atq; obtrectatione, homines nonnulli, immanē ru-
 sticitatem fœdamq; barbariem occulere sese sperarunt. Verū

noster hic Mercurius, vt natales suos refert ad parentes nobilissimos intellectum & prudentiam, qui originem habent caelestem & sempiternam: ita rebus aeternis ipse seruire debet strenue, & compositè, & summa fide. Quidam autem vetat hodie literas bonas eruditionemq; priscam atque philosophiam, à poetis ad sanctos vates: à fabulis impietatis, ad historiam aeternitatis: ab eleusiniis denique initiis (quæ quondam Cere ris errores commentitii quidem illi, sed mystici pepererunt) ad veritatis atque sapientiae inter mortales iam versantium, explanationem transferri: & si antiquitas bonorum fines temporarios, dicendi vi commendare, expetendosq; docere potuerunt: ita vt hodie quoq; ob id eam admiremur: cur absurdum esse censetur, de bonorum malorumq; sempiternorum fine, eadem differendi facultate commentari, & scriptitare, & vero conciones habere. Nec vero dicendi facultas diuinarum rerum iuxta humana rumq; interpret idonea, si quidem earundem rerum scientia sit imbuta, vlli vnq; cessit aetati. nunq; enim obsolescit ille, nulla vetustate exolefcit splendor eloquentiae. Nec minus nunc ipsa vis eloquentiae vel togatae vel palliate viget, etiam si longe minus pollet, quam Platonis tempore vigeat, eiusq; alumni M. Tullii, atq; M. Varronis. Fredeat licet & quiritetur illi pro concione, qui alteri obtrechtat: altera exterminare caelo nostro conati sunt, vt profana & peregrinitatis ream in ciuitate sancta. Id autem quod dixi sapientes illi prisci significare volentes, Mercurios omnes pingere & sculpere instituerant iuuenili facie: quasi nunq; senescerent, & omni aetate florentissimos. Nam quod quadratos suos hermas Athenienses faciebant, id significabat, dicendi facultatem in omni re graui explicanda & exornanda quadrare & conuenire, quod nemo nisi ignarus inficiari sustinet. cum eo quoq; quod dicendi genus oportet rebus dicendis veluti normali observatione accommodare. Atqui cum dei filius, idem mens & sapientia diuina, vt omnium rerum auctor & conditor, sic etiam orationis fuerit: immo vero cum verbu, oratio, sermo absolute

DE STUDIO LITERARVM RECTE

ab oraculis nūcupatus sit, ipse Gregorio magno qui Theologus cognomēto dictus est, assentiendum esse duxerim. is enī orationis & stili facultatē, eo maxime niti & gloriari meritissimo dixit, quantū est quod impēditur operæ ab homine ea facultate prædito, in pietate & religione cōmēdāda, diuinisq; rebus enarrandis & illustrandis. hoc enī & sentire & fateri longe præstātius est, q̄ quod quidam faciunt, vt vastam rusticitatem sub nomine simplicitatis laudēt: quæ adulteratrix est ipsa sanctitatis meræ, atq; innocentia. Antiquissimā etiā theologiam symbolicam fuisse ipse libens censeo, nō fabularem. licet (vt humana fere inueterando degenerant) à poetis qui diuina pro nihilo ducebant, excepta & tractata theologia ad figmenta deflexa sit tetra atq; impia. Et veteres quidē theologi deorum hominumq; patrem atq; fatorem *ἑὸν*, appellauerunt, quasi vitæ parentem & auctorem (etsi Lactantius Firmianus aliter opinatus est, qui mihi parum accurate hæc videtur perpendisse). Eundē etiā illi *Νῆα*, ideo nominauerunt, quòd per eum & propter eum omnes naturæ proditæ sunt & substantiæ. Siquidem quicquid factum est, in ipso vita erat, nec sine eo factum est: quin & in ipso vita erat omnium, cum nōdum quicq; viueret animatiū. Hic ipse parens rerum omnium ē Mnemosyne (quā ego esse interpretor recordationē propriæ originis & cognitionem sui) Musas genuisse dicitur. Hæ Musæ sunt (vt opinor) mentis conceptus, æternarum rerum contemplatores, quæ intellectu tantum percipi possunt. nā Musæ dictæ sunt quasi indagatrices, vtpote per naturæ vestigia sensilis atq; mathematicæ, superna & cœlestia indagantes: hodie eo amplius ipsæ & labore longe feliciore, cubile ipsum veritatis in monumentis sacris inuestigantes: in Heliconis fecesu montis (vt nomen ipsum indicat) anfractuosi choros suos ductantes, per quos seriem rerum intelligimus quæ infinitam ipsa complectitur sapientiam. Eius porro motis duo vertices geminaeque minantur in cœlum speculæ. alteri tropologia nomē: at ea quæ editior est specula, anagoge vocatur, in quā

philothēoria, quę culmē est columęq; philosophiā; interdum scandēs, ad summū humani captus fastigiū sublimis & tanq̄ volucris attollitur. Eorū autē qui post sacrā civilitatē cōstituta (quę inaudito nomine priscę philosophię, theocratia dicitur) sapientū coryphęi fuerūt, sublimis illius verticis apicē attigit imprimis, diuus ille Ioānes delitię Seruatoris, qui cothurnū primus induit theologię. Nā in operis principio theogoniā mirifice & altiloquētissime cecinit, à musis utiq; sanctiorib⁹ prorsus sublime rapt⁹, lōge certe beatius q̄ ille olim Ascreus vates, qui theogoniā illā cōmētitiā, & stēma tartaridarū cecinit. Secūdū hūc alter iuris diuini cōsultissimus fuit, salutarīūq; cerimoniarū magister & proditor in puinciis: de quo priuilegiū latū inter superos, nullo (vt opinor) exēplo, vt ante annos vitę exactos, inter theoros animos & spiritus spectatū admitteretur, & ea sacra spectatū quę nec prodere ipsi aut cuiq; alteri, nec effari fas esset. Hęc duo lumina inter antistites sapientię, fugacis antea veritatis ac summi boni vestigia ambagesq; explicauerunt, quę satagenti philosophię nullūq; nō lapidē (quod dicitur) moliēti, sese subducentia, tanq̄ intra caliginem dogmatū pugnantiū abdita essent, inani labore indagabantur. Cum interim in ænigmatum sacrorū inuolucris inclusa veritas ipsa delitesceret, ac ne ab iis quidem nisi perpaucis perspici posset, qui ipsa inuolucra habebant in manibus, & sæpe contrectabant. Proh diui immortales hoc quid aliud fuit, q̄ duos ipsos heroas, nō suo sed diuino Marte actos, sphingē illā externę philosophię cōficere: quę tanta, tot ætatū ingeniā, tādū griphis suis torserat nequicq; & consumpserat. At vero qui ad rerum diuinarū cognitionē suapte vi assurgere conati sunt, quasiq; sphingem illam ludificatricē sua Minerua captantes humano Marte comprehendere, vt Porphyrius & Plotinus, & quidam alii eiusdem familię, in eandem ipsi fraudem impietatis cum illo Prometheo inciderunt, qui ad Caucasiam rupem à Mercurio affixus est, adhibi

to vulture assidue excarnificaturo. ob id ea pœna mulctatus, quòd Ioui conatus imposturam facere, hominem etiam fingere ausus esset: tum quòd ignem igniario excussum hominibus tradidisset: siue quòd fulminis rationem comperisset, vulgassetq; compertam. Hunc ego Prometheum hominis philosophi intellectum esse conseo: qui in physiologia atq; astronomia cum successu versatus, atq; in aliis partibus philosophiæ ad diuinorum quoque intelligentiam humanæ tantum coniecturæ adminiculo assurrexisse confidit, aut euasurum tandem. Quod hominem est fingere, hoc est hominem ad rationem formalem sui generis absoluere, vt rerum humanarum prudentiam diuinarumq; teneat. Is igitur Prometheus blandimentis erectus & illecebra commentationis, in humanis ac physicis magnopere proficientis, iisq; simplicioribus & iam pene abstractis, mathematicis: rerum etiam earum naturam quæ mente sola percipiuntur, cessuram arbitratur animi sui contentioni. Quare posteaquàm altioris speculationis intentione, quasiq; alis animi se sustulit, sublimis abire sibi videtur, & veritatis comperiendæ studio semper gliscente, per inane volitans, animum suum exest identidem fibris iecoris renascētibus, cum semper recurrat hæsitatio, vt est diuinarum rerum contemplatio. Ipse vero Iouis licitor Mercurius, mea quidem sententia esse potest ratiocinatio humanitus inuenta, quæ omnia sui iuris esse putat: supra, infra, eorumq; contermina. Verum eo supplicio aliquando defunctus, eadem similitudinis ratione, videri potest Prometheus Herculis beneficio, non illius Thebani, vt inquit Philostratus (multi enim fuerunt eodem nomine) sed cœlitus oriūdi, ac longe illo omnibusq; maioris, qui sagittis aquilam, aut vulturium illum Caucaium confixit, carnificem intellectus. Huius igitur Herculis virtute quasi ex Caucaii carnificina homines multi liberati sunt, externa quæ dicitur eruditione sane præditi, qui errore intellecto ad christianismum sese consultissime suaq; contulerūt,

exuta Græcæ philosophiæ professione. nimirum quòd animaduerterent Promethei illius figmenta inchoatos tantum homines esse, & tanquam animantes: non etiã spirantes superorum cognationem atque immortalitatis cognitionem, ad quã homo factus est. deesseq; illis vltimam manum & quasi phiã diacam, quæ non modo hominis rationem perficit atque finitionem: sed ab integro rediũuam efficit per palingenesiam cœlestis philosophiæ. Cuius philosophiæ qui mysteriis magnis initiari velint, eorum hominem exteriorem sideratũ (vt ita dicam) esse oportet, sensibusq; emortuis, quasi numine rapidiore afflatum atq; vrentiore. Quandoquidem autem in illa vasta prisca doctrinæ sylvia, permultæ occurrunt salebræ, in quibus hædere nonnunquam contingit: crebriq; anfractus, qui in deuiã interdum ferunt: libenter quidam fecerunt homines procliues ad inertiam, vt intra pomœria versari tantum orthodoxiã doctrinam probabilem dicerent & contenderet, atque eum colorem interdicitis suis quærent, cum cultores ipsi omnes rectæ religionis, eorum scriptorum lectione & studio, quasi diro & auersando, arcerent qui sæculares externiq; appellantur. æmulantes vtq; eo facto institutum Iuliani Cæsaris cognomento transfugæ. Qui (vt auoctr est Gregorius ille magnus) Christi nomen exosus, vltimi loco supplicii simile interdicitum in eos commētus est: quos ipsi Seruatori deuotos esse compererat, ideoq; studiosos aperte doctrinæ euangelicæ. Verum ille dira atq; immani præditus erat impietate, cum ingenio singulari & eximia literarũ peritiã: isti cum animalium arcadicorum capitibus, suillas etiã aureis habere se satis ostendunt, cum omnem musarum concinnitatem aut respuant aut stupide transmittant. Certe quidem seuerissimis eorum & grauissimis, non tam lingua quàm palatum fortasse, nec tam cor quàm supercilium sapiunt. Sed fuit illud genus, vt spero. in manesq; nunc declamare me, non in homines existimo: cum literarum bonarum peritiã non modo popula

ris in vniuersum, sed etiam apud amplissimum ordinem literis studentium, gratiosa esse cœperit & plausibilis. cariosę enim illę stirpes vetustę ignorantię luculente iam labant: quare omnes fibrę (vt speramus) sensim citiq; emorientur. Orbis autem ipse studiorum in conuentu scholastico Lutetię repente conuersus est: qui in prima inclinatione sui magnum plane stridorem & tumultuosum edidit. Nuperq; barbarica illuies & sermonis rusticitas, ę philosophię porticibus facesere conspicue cœperunt: nimirum ex quo linguę Gręcę suppellex in eas importari ad ornamentum cœpta est. Rursus vero nos rem præclaram & honestam, ab antiquis inuentam & absolutam ad formandam componendamq; humanitatem, quam Plato in Timæo diuinitus datam hominibus esse scripsit, ne in noxã diram vertamus, animorumq; internicionem, summopere animaduertendum nobis est, & prouidendũ etiã atq; etiam. Quid enim inconsultius esse potest quid amentius, quã antidotum philosophię, ad vitandam contagionem inuentum imperitę multitudinis & hallucinabundę: in venenũ vertere impietatis, animis immortalibus exitiosę? Quid literarum cultoribus calamitosius, quã cultum & ornamentũ vitę, eorundem hominum culpa in necem euadere horrendã animorum. Nam quod in tuenda hominum vniuersitate prouidentia facit, vt ex bonis malisq;, & ę tanta ingeniorum voluntatumq; varietate, ciuitates & cætera hominum conuenticula coagmentata sint salubriter & eualescant: hoc efficere debet bona fides, & recta de rebus diuinis persuasio, in ea doctrina quę encyclopædia dicitur. Et quod vmbrarum colores in tabulis faciunt, vt eminentiora sint lumina: hoc facere doctrina inuenta debet, cum oraculari inspirataq; composita. Iam uero vt homo firmi stomachi etiam mali succi cibos in alimentum corpulentię conficit: ita qui non suo & sensuum stomacho, sed rationis & pietatis orthodoxę studere & commentari semel constituerunt, nihil non congruenter & com-

mode consilio suo concoquunt. & delectum tamen lectionis habere oportet, vt animaduertamus orbem nobis vitæ salubris circumscripsum esse doctrina euangelica: intra quem si quæ studiorum genera sunt, quæ admitti sine collisione nequeant, ea esse protinus repudianda intelligamus, ne summam propositi ea culpa euertamus. Mihi vero literarum bonarum hodie studiosi, riuales esse videntur in amore anus honestissimæ, quæ diu amatoribus vt ignota & squallida caruit: nunc autem rediuuuo decore interpolis ac sine mangonio, quasi que integra denuo ætate florens, in medium lauta, elegans & nitida, cum suo se mundo ornatuq; protulit, ac per omnes nationes æmulorum cohortes secum trahere conspicitur: tanta contentione ad tutandam eius dignitatem & ornatum vires periclitantium, vt & facultates suas & vitam ipsi deuouisse matronæ deamata existimari debeant. Id quod insaniam fortasse instar quoddam habere videretur, nisi tanti esse ac pluris crederetur, vnum hominem exemisse se turbæ vnius aut alterius prouinciæ, nec suæ tantum ætatis, quod vnusquisq; sperat literis deditorum. Proinde ne eius studii amore inconsulto & perenni (temporarius enim esse debet) ab earum rerum recordatione abducamur, quarum studium antiquissimum esse par est (nam cum mundo matronali illecebras etiam illa habet animis vehementer lenocinantes) consilium mutuemur oportet à Nicolao Damasceno, eiusq; sententiam pro oraculo habeamus. Sic enim fiet maxime, laboris vt impensæ in cultu externæ illius disciplinæ nunquam nos pœniteat. Aiebat autem ille philosophus, vir optimus idem & doctissimus, vniuersam literarum disciplinam, orbicularisq; eruditionis curriculum, peregrinationis similem esse. Etenim quemadmodum peregre euntibus, qui itinera longa permetiuntur, quædam in loca contingit diuertere, ibiq; mansionem vnã agere: quibusdam in locis tantum prandere: in nonnullis rursus immorari dies plusculos: deniq; loca nonnulla transeunteis oculis

D

tantum lustrare: ad extremum vero peregre redeunteis, domi deinde permanere atque inhabitare. Ad hunc eundem modum studiosos homines oportere literarum discendarum spatium permeantibus, quibusdam in disciplinis longius immorari, in quibusdam aliquantisper: & quasdam quidem disciplinas totas, quarundam partes, quarundam elementa, modo percipere. sicque ex vnaquaque utilissimum quodque comprehendenteis, tum domum vere paternam repetenteis, illic ad ultimum usque philosophari. Hæc mihi sententia veri & germani philosophi esse visa est, mirumque in modum probanda & amplectenda homini studioso, sanæque religionis cupido & reuerenti. Nā quid miserius est, quid imprudentius, quid denique vecordius: quam ex tot, tantis, tot ætatum diuitiis, quæ in medium expositæ sunt, & vigilantissimo cuique ad occupandum obuia sine aliorum detrimento, nihil in rem suam vertere, nihil ad viaticum augendum immortalitatis, sumere: sed ex vehementi & diuturno labore oculos tantum mentis inaniter & dispendiose pascere? Aliter atque ille scriptor satyræ censuisse mihi videtur, tam etsi veræ nescius sapientia: qui olim ita scripsit,

Petite hinc iuuenesque senesque

Finem animo certum, miserisque viatica canis.

In ludo enim Philologiæ anima instituitur: in philosophiæ autem exhedra animus & spiritus. Quid illud Horatii ad Florum, nonne eodē pertinere videtur: etiam si summum bonum quid esset nunquam ille suspicatus est, Quod si

Frigida curarum fomenta relinquere posses,

Quo te cœlestis sapientia duceret ires.

Calidiora enim multo fomenta sunt æternæ oracularisque doctrinæ, quam secularis atque humanæ, quæ implere desiderium nequit.

Nā animus philosophus, celer, impiger, inquiet, actuosus, in nulla re acquiescere potest, extraque cum totus est in contemplatione rerum sempiternarum, quarum fructum futurum, interim comendando præsumit, Sacrosanctæ autem philosophiæ promissa ideo

fide solida & stabili subnixæ sunt, quod nihil de suo sibi ipsa
 vt externa & vaniloqua: sed vt inquit Cyprianus, de sanctario
 dei spondet: id est de oracularis scripturæ fide atq; auctorita-
 te. Eruditionis igitur iustæ & elegantis fructum esse oportet,
 vt à superioris illius poetæ auctoritate nondum recedam,
 Compositum ius fasq; animi, sanctiq; recessus
 Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.
 Antiquissimi etiam poetæ, semina theologiæ, vt tum erant tē-
 pora, non admodum improbandæ, ab adytis illi quidem san-
 ctioris philosophiæ atq; adeo sapientiæ mutuati sunt. cæterū
 inextricabiles fabularū grīphos, impietatēq; luculentā præfe-
 rentes, pro integumentis veritatis ipsi excogitauere, quam ab
 oculis profanæ multitudinis abdedam esse cēsebant lōgēq; re-
 tinendā, instituto veteri. In ipsis aut fabulis cum naturæ vim,
 tum rationē vitæ placide & humaniter agēdæ, mystice tradi-
 derūt: ad vnicū deū ipsi summam rerū, illiusq; auctoritatē
 & primordiū referētes, quod vniuersum appellatū est. At ve-
 ro sequentiū deinceps ætatū licentiā, summa impietate cōsce-
 lerata, omnia voluptatib; flagitiisq; permiscuit & inquinauit.
 ex quo euenit vt eleusiniōrum (vt ita dicam) sacra atq; cerea-
 lia mysteria, in orgiorum impuritātē liberaliūq; verterint &
 floraliū. Mihi enim videtur ars poetica, quasi vaniloquentiæ
 buccina, spiritu tartaræ noxæ inflata, deorum illam vim por-
 tentosam in Græcia, quasi in celeberrimo mundi theatro, co-
 lendam promulgasse & edixisse: indeq; per orbem terrarum
 mōstra deorum peruulgasse, voce longe lateq; quoquo versus
 exaudibili. Quæ causa fuit (vt opinor) cur Plato in secūdo Re-
 rum publicarū libro, Homerū & Hesiodum vt præcones im-
 pietatis è ciuitate expulerit, quam instituendam ducebat. Etsi
 enim theomachiæ, deorumq; similitates ab ipsis proditæ, sym-
 bolicos sensus habent & sæpe admirandos, imperitos tamen
 fefellerūt, quæ multo maxima pars fuit mortalium. Hoc ipso
 certe commento errorum ille sator, stygiusq; instititor volu-

pratum, Plutonis illas fauces satis aliàs patentis, hiãtius ta-
 men aperuit, iurisq; sui & imperii gentilitiam illam multitu-
 dinẽ plane fecit: decedente utiq; ex illa colluuiõne scelestæ im-
 pietatis, diuina quodammodo prouidẽtia, eiusq; impuritatem
 auersante. Qua de causa princeps mundi ab ipso Seruatore
 mortalium teterrimus ille tartari præfectus appellatus est,
 qui eam viam hominibus sanæ mentis præiuit & præmõstra-
 uit, disciplina salutari cum interpretibus eius tradita, quæ in-
 diuersum abducit mortales ab erroribus. Quin & ipsa prima
 poesis atq; theologia, id vel impietatis vel ignorantia potius
 habuit, quod illud ipsum numen diuinum quod vnũ esse sta-
 tuerat, coercuit intra fines, & in vniuerso ita conclusit, vt deũ
 quasi mundi animum, in vniuersitatem ipsam rerum quasi in
 corpus suum condiderit. Eius vero sedem atq; domiciliũ præ-
 cipuum in sole esse aliqui perhibere. Quibus fuerunt ipsis ea
 vltima, quæ nos in summis citima esse diuinitus nouimus &
 perhibemus. Naturam etiam ipsi posuerunt vt primam cau-
 sam: & materiem vt principium. cum nos hanc vt opus, illam
 vt instrumentum primæ causæ, vel opificẽ rerum architecto-
 nicæ causæ administram parentemq;, & ab ea productã esse
 dicamus. Proinde ex illis epulis è penu prisca sapientia præ-
 ptis, quibus animi literis studentium aluntur, bellissimũ
 quodq; carpẽdum est à nobis, quod ad nutritionem faciat
 philosophiæ facundæ & elegantis futuræ. Nam anima ho-
 minis philosophi studio encyclopædiæ culta, ac multiplici-
 ter quasi terra subacta: tum eloquentiæ copiis quasi lætami-
 ne exuberans, grandioreis foetus edere haud dubie & vita-
 lioreis potest atque validioreis. Verum ad illas epulas philo-
 sophiæ quasi conditaneas, quo quisque stomacho accesserit
 (vt diximus) magnopere interest. Nam nisi stomachum per-
 suasione recta pietatis, oraculariq; religione tinctũ, ad id stu-
 diũ attulerimus: metuendum est animæ, ne quædã aut poe-
 tica aut philosophica, iucundius ipsa condita, quàm sanctius,

auide deuoremus : quæ deinde male diu concocta , in cordis
ventriculo perniciose hæreant. Atque vt olim Minerua cum
opificia omnia lautiora , tibiarumq; artem inuenisset , tibias
continuo fregisse dicitur & abieçisse , posteaquam comperit
modulis earu virile robur effceminari : Ita & nos ex reliquiis
peringeniosæ illius & sane industriæ antiquitatis , deligere no
bis ea debemus quæ consona sint , aut certe non absona stu
dio rectæ philosophiæ , moribusq; receptæ sacrosanctæ ciui
tatis , quæ theocraticis institutis ab origine sua temperata est.
Quæ autem huic pugnantiæ sunt ; aut magnopere dissenta
nea : ea tanq; in transcurso iuuentutis , & veluti contemptim ,
legere : deinde abieçere , aut de manibus certe ponere : ne inquit
nametum relinquunt tractata diutius quàm iustum est : aut
nimia cum voluptate. Et putidum vero mihi & ineptum esse
videtur , & planè cacozelum , optimarum literarum studio
fos , quales omnes docti videri volūt : ex prisca impietate , quæ
iam pridem non nostri cœli tantum finibus explosa est , sed pe
ne toto orbe exterminata , eos lepores dicendi repetere , atque
in vsum nostrum referre , qui genium nullum habent nisi im
pietatem plane oleant & præferāt. Nam quid rancidius inter
pietatis homines reuerenteis , q̄ post damnatam illam poly
theiam , quæ pro atheia quodā haud dubie fefellit : eos qui do
cti videri velint & lautī , adhuc ita loqui , quasi vim illā superū
inferumq; numinum literarum bonarū studiū nō abnuerit : id
quod si doctiorū senatus sanciedū duxerit , quis est iā paulo re
ligiosiorum , ac pietatis nomen cōsertis manibus amplecten
tiu , quin valere literas bonas easdē atq; nocētissimas iussurus
sit ? Nisi vero huiuscemodī literarū studiū , nō cultura est ani
mi potiusq; vitiorū cultus , & nisi eā esse culturā fateri quenq;
nō pudet , cū inficiādo nō sit si vrgeat , cuius apostolus cœlit⁹
cōdocefactus , meminit ad Hebr. ca. vi. quæ tribulos & spinas
gignit. Neq; vero pietatē amplectimur fide bona , ac retinem⁹
Deuatoris religionē : & nō impietatis exuias abieçim⁹. Neq;

D iiii

fordentis iam & tetra polytheia exuias abieciimus in purifi-
 co Christi labro, & eas adhuc cordi nobis esse, cupide ostendi-
 mus. Profecto mea quidem sententia, & multorum, obsolescit
 hodie philosophi hominis oratio culta impietatis lenociniis,
 & perfidia venustate conscelerata & impiata. Mirum certe est
 tot saeculis polytheia spurcissima sermonem vetustescere non
 potuisse, cum Ciceronis & Quintiliani temporibus saliorum
 carmina, ut putida cariosaque vitaretur. Quod si in templo dei
 summi, & in orthodoxia cerimoniais, verbis nos uti iuuabit li-
 beralium & orgiorum, idque faciendum duxerimus non verecun-
 dissime: quid iam futurum est, nisi ut impietas quae ab eccle-
 sia heroica virtute & cum plausu eiecta erat, per posticum obre-
 pendo redeat? Mihi enim nihil aliud videtur esse in polytheo-
 rum pompa & praenibus orationem orthodoxorum sese hodie
 iactare, quam ipsum christianismum securum & libentem ver-
 sari in praesidiis hellenismi, quae iandiu tamen ipsa plane par-
 tes facere desierunt: usque adeo ab hostibus etiam damnata sunt
 rectae religionis. Quid autem vetet elegantem simul ac pieta-
 tis redolentem orationem esse, profus ipse non video, praeter
 pravae consuetudinis corruptelam, quae oculis nostris auribusque
 ita obrepit, ut eloquentiae dignitatem inesse, & poeticae con-
 cinnitatem non posse, sine bacchabundae impuritatis diraeque ge-
 nio existimemus. Quasi vero Plato qui Moses atticus appella-
 tus est, non eadem gratia veritatem & fabulas enarraverit: quae
 sique non tam a lingua latina abhorreere ante Ciceronem philo-
 sophia videretur, quam nunc videtur theologia, & iuris civi-
 lis pontificiique prudentia. Haec opinio planipedem theologiae
 nostram ac iuris divini prudentiam, pro cothurnata magno er-
 rore fecit: cum vis de rebus divinis aut ad divina pertinentia-
 bus graviter differendi, & sententiose, explicate, eleganterque di-
 cendi, quod fastigium est maioris inter doctrinas humanas, eodem ma-
 iore pietate decoroque iungenda sit. Omnis enim propemodum
 veritas sapientiae, & ipsa (ut ita dicam) sentiendi sylva atque

intelligendi, è libris consecratis petenda est hodie . sed res & sententiæ ab iis exornandæ sunt, quibus ægyptiis opibus bene peculiatos esse cōtigit. Ab ipsa igitur figlina Promethei, & ab illa plasticæ antiquæ philosophiæ, quæ luteos tantum homines animalesq; fingit, ad Mineruæ cœlestis augusteque sapientiæ officinam transeundum est magna & proba religione, quæ vitæ spiraculum ficto hominī quasiq; inanimato addidit. eadem etiā terræ quasi prius incultæ nouat faciem, ad semen fecundius excipiendum. Quod si absq; dispendio nitōris atq; elegantia lingua latīna pie loqui innocenterq; non posset, equidem pura eadem sacrisq; digna supellectile vten dum esse censerem potius, quàm impietatis emblemate anti quo locupletata. Nunc cum ea sit flexibilitas eloquentiæ, ac dictionis latīnæ, vt sine imminutione splendoris sui induere ipsa personam piā, ac sustinere possit atq; perferre, cur tam maligne de ea nos meremur, vt obscœnā tantū eam esse fabulatricem, & profanarum partium aetricem credamus, & pronunciatricem? Atqui ad dicendum probabiliter (vt Marcus inquit Tullius) caput est nosse mores ciuitatis cuiusque. qui quia crebro mutantur, genus quoque orationis est sæpe mutandum. Cum igitur mores & vita ab impietate migrarint ad pietatem diuinitus proditam: quamnam obrem tandem vna quoq; non transferetur eloquentia, quo nihil est ductilius? Et si ad res latīnas indicandas & eloquendas, quas sæcula recentia pepererunt, indiesq; alias atq; alias pariunt: nō noua latinitate quæ placere non potest, sed rediūua opus est, (alioqui latīnæ linguæ copia sensim imminuetur, & tantum à posteris proficietur in inopiam) quare in ea parte vitæ quæ ad sacra, ritus, cerimoniasq; salutare pertinet, & ad diuina explananda aut commēdanda, irrediūuius sermo latīnus erit & græcus? Ego vero amictum nouū ex veste scite interpolata, aptandum esse eloquentiæ censeo, qui legibus & institutis civilibus, ritibusq; adeo conueniat religioni cōsentaneis. At

D iiii

enim nouum est hoc inceptum & in arduo situm. Sit sane (nō enim causam dixerim) atq; etiam in lubrico, & confragoso: modōne in vndiq; abrupto & inaccessō. nam & latine lingue instauratio in multis partibus que iam restituta videntur, nō protinus atq; inoffense cessit experienti contentioni: nec si facile non fieri, ideo prorsus non potest. Esto hæc ærumnarum summa in certamine elocutionis probæ restituendæ, & barbariæ exterminandæ: maior deniq; ærumna sit illa quidem, q̄ vno vt Hercule aut altero confici ipsa possit. sed eiusmodi tamen que desperanda non sit vel Herculi, vel Vlyxi. Nimirū huic quoq; certamini sui Hercules, supparet antiquis nō deerunt, si modo Eurystheos iis æquales ventura tēpora non desiderauerint. Illico enim existēt qui Heraclidarum stemma consulta cum fiducia augendum suscipiant: indeq; imagines in gentem quisque suam patriamque auferendas, & vero iam strenuissimi cuiusque conatus studiumque mirabile eodem incubuit. Quod si principum hominum liberalitas spem eorum destituerit, quod ominari minime velim (præsertim ad te scribens Franciscæ Rex doctorum amantissime) vnicuiq; non subsidio quidem vitæ lapsō, suus tamen erit intestinusq; Eurystheus, literarū amor flagrantissimus, cupiditasq; honestissima constituendæ maiestatis eloquentiæ, quæ multorum sæculorum infelicitate magis quàm incuria, læsa fuit, deiectaque & imminuta. Etenim ingeniosissimo cuiq; viro & ingenua volūtate prædito, Eurysthei instar est incitata voluntas illustrandi sui nominis, ingeniiq; proferendi. Nec Eurystheus ille Homeri Rex fuit Mycenarum, vt ego cum Athēnæo sentio: sed Herculis amores potius & delitiæ, quibus omnia heros ille permiserat de semetipso. siue ille potius fuit cupido quidam gloriæ adipiscendæ, qui tantos labores Herculi imperitabat amore immortalitatis ardenti. Nā & equestris ordinis in more quibusdam nostratium atq; finitimorū, auorum nostrorum memoria & superiore fuit linguari cer-

tamine inter se prouocare inclarescēdi cupiditate. in alienasq̄ prouincias illi prouocationes de scripto certa lege mittentes diem certaminis condicebant: non vni aut alteri, sed primo cuique, qui experiundæ armorum scientiæ gratia & virium concertare statuisset. deinde à regibus venia pugnandi & cōmeandi impetrata, ad diem constitutum loco ad id comparato, sub arbitrio iudicum campestrium dimicabant: ad eam formulam certaminis, eamque legem, quam prouocator ipse æquis conditionibus exceptionibusq̄ tulisset ab initio. Martem id experiri amorum suorum gratia dicebatur. Verum enimvero in monumentis consecratis atq̄ oracularibus, quibus omnis auctoritas veritatis, atq̄ immortalitatis animorū fides constituta est, homines quidam huius ætatis non huiusmodi Eurysthei imperio: sed stygiæ Iunonis instinctu acti, cæstroq̄ tartareo, peruersissimorum dogmatum patrociniā inuenerunt, vt ancipitem sæpenumero sermonem esse veritatis videmus, eorumque interpretatione egentem qui iuris diuini consultissimi fuerunt, innocentiaq̄ probati & sanctitate morum. Hoc autem vt mirum est homines primum paucos tentare ausos esse post constitutam religionem, multorumq̄ sæculorum & insignium consensu stabilitam: ita literarum bonarum restitutioni inuidiosum fuit aliquandiu. Quarum isti fiducia sollicitare religionis tranquillitatem falso existimati sunt. Et vt illustres olim nostræ memoriæ ætates futuræ sunt ob literarum optimarum postliminium, ita infamia inexpiable flagraturæ, ob læsam maiestatem non modo ecclesiasticę sententiæ, sed etiam hostiæ mirificæ atq̄ expiabilissimæ: tanto numine, tamq̄ præsentis sæpenumero sanctæ, adorationique consecratæ. Non fuit satis væcordi arrogantia sensum communem huius ætatis, religionis implere ancipitis, & inter fidei perfidiaq̄ consilium ambigua & alternantis, nisi veneno perdetentim prorepente, christianismi cardinem dimouere, fidei columnen & firmamentum conuellere niteretur, trabali clauo

fixum. quæ scelera impietate tam populari ausi sunt homines audacissimi, ut etiam olympionicarum plausus atque præmia à patria non frustra sperauerint. Quodnam igitur iam viaticum habebimus ærūnosæ peregrinitatis & calamitosissime? nimirum tanto portento expiatam oportuit eam quam sub id tempus aut paulum ante vidimus licentiā in arce religionis: quæ licentiā cothurnatis ausis, & pelopidarum facinoribus omnia conscelerans, sacra profanis, & ea quæ pace innocentiæq; censentur, bellicis negociis sanguinariisq; permiscuit, nec vero sanctissimi illa apicis frontem perfricare præ cupiditate insana verita est. Vnde euenisse nemo ambigit hominum quidem de cælo seruantium, ut non modo dignitatum sacrosanctarum maiestas, sed etiam (proh pudor, proh piaculum,) pietatis ipsius sacrarium, per ora hominum sermonesq; traductum, in theatralibus prosopopœiis productū, satyrica dicitate confixum, deniq; per officinas passim proscripsum, in ordinem (ut dicitur) redactum sit. Quin & religionem ipsam Christi Seruatoris ab ædituis suis destitutam nouimus, & tãquam pro derelicto plane habitam. Nisi vero religionis desertores non sunt, qui eam cum donariis eius aperte & impudenter egerunt & tulerunt, agunt etiam nunc & ferunt. Quos diris ob id omnibus omnes ordines hodie prosequuntur: velut in re perditâ, in pietate prodita vociferantes nequicquam & quiritantes, interdum pro concione. Verum si orthodoxiæ fundamenta homines illi pauci, quibus nihil eximium, nihil sacrosanctum fuit cacozelia extimulatis, labefactare magno cum fragore compagis quoquomodo potuerunt: (etsi conuelli nunquam poterit diuina manu fixa in prouinciis quidem illis, quas numine præsentiore tuetur prouidentia) nos æmulatione recta instincti, operam nauare strenuam pietati non poterimus: non aggrediemur præscam vim eloquentiæ atque auctoritatem, nõ suapte natura magis vsibus profanis aut vaniloquentiæ, quàm veriloquio aptam atq; sapientiæ, ad bonam

nunc frugem salubremq; transferre? Sacer ille sermo cœli-
 tusq; delapsus, similis est (inquit Gregorius) imaginī quo-
 quo versus intuenti, quales multę pinguntur obtutum circū-
 agentes ad hominem prætereuntem. Vt enim homines recta
 mente præditos, & dextero pede accedentis, primore aspe-
 ctu festiue sermo diuinus admittit, epulisque salubribus ac-
 cipit & prosequitur: ita sinistro pede ingredienteis fallit, eo-
 rumq; peruersis voluntatibus assentire creditur atq; astipula-
 ri, ac sese illis dare: eousq; vt abutendum etiam semetipsum
 præbere videatur. Si igitur diuini verbi sublimitas, vt admi-
 randa sanis intellectibus & veneranda, sic nonnusquam fle-
 xiloqua, calumniarum etiam ansam peruersis animis nõ præ-
 cidit aut subducit, qui ab orbita diuinitus impressa digre-
 di non verentur: cur tam rustice morosam faciunt imperiti
 theologiam, elegantis vt Mineruæ cultæq; ornamenta, mun-
 dum etiam (vt ita loquar) Veneris matronalis & castę, ad sa-
 cro sanctas cerimonias ritusq; purissimos recusset transcri-
 bere? quasi vero non omnibus organis diuinæ laudes cele-
 brandæ sint. Quæ (malum) autem est ista opinionum absur-
 ditas & peruersitas? Hi sugillatam putant, quasiq; attrecta-
 tam per iniuriam, sacrae philosophiæ dignitatem atq; integri-
 tatem, si eloquentiam antiquam procul à sese non amouerint:
 Illi rursus capite minutum iri credunt eloquentiæ splendo-
 rem & venustatem, si squallidæ plerunq; aut impexæ theolo-
 giæ seruire constituerit, aut sese accommodare. Proinde anti-
 quitatis sententias relinquendas esse nobis repudiandasque
 censeo: eas quidem quæ orgiis impuris ita dedicatæ sunt &
 impiatę, vt lustrari iam nequeant. vtpote qui sententiis abun-
 demus longe illis grauioribus, & argumentis pietati consen-
 taneis. Forma autem vtendum illorum & materia orationis,
 qua nihil est flexibilius & sequacius. Id quod indicat Proteus
 in fabulis, quo materiam præsci significandam duxerūt. quip-
 pe quæ omnia transformet sese in miracula rerum: id adeo

vt ex aqua etiam Proteus in ignem verti possit, ne quid fieri forte non posse isti causentur eorum quæ diximus. Nam quid tandem hodie multa ad vitam agendam comparata, latine dici vetat, etiam si olim inusitata fuerunt: nempe id aut vnum aut multo id maxime, quod naturam & ingenium Protei non animaduertimus utpote qui præterita scire eum tantum putemus, nunc ille omnia nouit, quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur: vt ex Homero Græco noster ille prodidit. Poetæ (vt supra dictum est) vetustissimi, veritatem ad fabulas sapientiamque transtulerunt, poemata etiam illa sua nobilissima idem Homerus quibusdam quasi insignibus exornanda censuit, tralatis historiis vt merito creditum est, ab Hebræorum monumentis. Fuisse autem notum est antiquissimæ philosophiæ institutum, Sapientiam vt peregre discerent ipsius studiosi: in Aegyptum, in Babyloniam petentes illam, & ulterius. Inde est illa non dubie noxæ aut offensæ descriptio apud eum ipsum poetam (qua ille cunq; ratione diuinam historiã cognitam habuerit,) Iliados nono, & vndeicesimo, quod Iustinus philosophus è gente externa in familiam orthodoxiæ diuinitus adoptatus, Eusebiusque adnotauerunt. Mihi etiam aliquando in mentem venit addubitare, num Eurysthei fabula & Herculis eodem libro prodita, historiã Iacob & Esau vir ille ingeniû admirandî adumbrare voluerit: quæ à Mose scripta est Geneseos cap. septimo & vicesimo. hoc em̄ tropo forsitan summus ille vir historiã hebraicam inuoluendam censeuit, quam rei cuiusdam mirabilis imaginem esse figuratam suspicabatur. Nam quemadmodum Iuno futurorum præscia Ioui suo cõiugi imposuit, Eurystheo subdito qui fatum Herculi præriperet: Ita matris suasu Iacob anteuertens germano natu maiori, primigeniã tantæ ac talis hæreditatis abstulit, cum parenti suo oculis orbato fraternarum manuum assimulatione obrepisset. Iam quod supplices preces idẽ poeta apte & concinne vt omnia describit, quas ipse litas appellat, ac lo

uis filias esse dicit, atq; apud eum pergratiosas: è diuinis illis voluminibus hausisse eum credibile est. Quocirca cū poemata sua veteres huiuscemodī insignibus veritatis, quasi accersitis emblematis exornanda duxerint: cur gentilitiam illā suapellectilem in medio iacentem & expositā, sacrae philosophiæ accommodare, vel piaculare esse vel dissentaneū credimus? Omnes igitur literarum bonarum opes, cūctæ eruditionis iustæ & legitima partes, obscenitate quidē prisca impietateq; vacantes, ad rectam sanamq; philosophiam instruendā ornamdamq; coeunto. Sic enim huius temporis ratio & cōditio poscit. & ipsa autē philosophia, & vniuersus eius comitatus, quālibet numerosus & amplus, vnā cum omnium musarū choro, theologiæ maiestatem comiter in posterū pieq; obseruato. Quippe quam principem esse scientiā notum est, sapientiāq; quōdā proprie appellatā. tametsi antiqui nomen hoc eius nouerunt, honoriq; imprimis habuerunt: nimirum magnum quippiam & venerandum ea voce, naturę instinctu exaudiētes: naturam autem atq; significationem maxima ex parte ignorauerūt. Sicut æternarum rerum atq; immortalitatis animorū quoddam veluti simulachrum, eorum prudentissimi fere, non etiā naturam substantiamq; intellectu percipere potuerunt. Et Aristoteles quidem in iis quæ post physica scripsit, primam contemplatricem appellat ipsam theologiā, eandemq; primam philosophiam. quam ideo esse censuit præstantissimam, quia præstantissima contemplatur: abstracta, immobilia & sempiterna. In primo etiā eiusdem tractatus libro, eā ait sciētiam veritatis esse cōtēplatricē. In eo autē (vt dixi) omnes ferme falsi fuerūt, q; imaginem sapientiæ pro ipsa sapiētia ardētī studio consecrati sunt, in eius vmbra suauissime acquiescētes. eorum (vt mihi quidem videtur) similes, quos apud Platonem in nouo Reipublicæ Socrates irridet, vt inanem & falsam voluptatem expetentis pro vera & solida: eiusq; gratia depugnantis inter se. vtpote quam dignam esse censeant quam propter

E

digladiari debeant. non aliter atque Stefichorus olim poeta, inter eos qui ad Troiam erant, dimicatum fuisse scripsit pro Helenes simulachro, cum verum ignorarent. Idem auctor libro eodem ait, Hominis philosophi vitam suauissimam esse, voluptatisque maxime participem. Quippe mentem dominari in philosopho. at ipse mente percipit quomodo veritas se habeat: in eoque maximopere oblectatur: id adeo ceteras ut omnibus voluptates prae illa floccipendat: quae a duobus ipsa tanquam fontibus manant cupiditate atque contentione. illisque tantum hactenus delectatur quatenus necesse est, utpote quas propter seipsas non expetendas sibi putet. Nam & Aristoteles in primo iam dicti tractatus volumine, omnium scientiarum ait illam maxime sapientiam esse, quae suapte ipsa gratia & discendi causa expetenda est: non quae eorum causa optatur quae ex ea eueniunt. Philosophia autem (inquit) ut libertas, una se propter ipsam, non usus cuiusdam atque utilitatis causa quaeritur, nec aliam praeterea ob causam. At vero nos ex illa magistra & antistite veritatis scriptura didicimus, nequaquam finem bonorum esse sapientiam: ceterum ad summi boni adeptionem, illam nobis esse omni ope, & equis velisque (ut aiunt) consecrandam. In summo autem bono demum finem esse desiderandi. Quod si commentandi iucunditatem & speculandi, in sacra philosophia, aestimare hodie & perpendere velimus, nimirum orthodoxiae studium, quae theoria proprie dici potest (etiam si antiquitas ad profanos usus eodem verbo usa est) maiorem multis partibus iucunditatem habere inuenietur: synceriores etiam omnino securitate contemplatores animos perfundere, quam priscae illius sapientiae commentatio olim potuit. Siquidem eius speculationis prospectus intra terminos uniuersi quod vocant, ab ipsis cohibebatur. Nec vero spe vlla & pollicitatione aeternitatis, animos sui cupidos, vendicabat illa sibi & auctorabat: nisi ex illi quadam fortasse & imaginaria, Nunc orthodoxiae nostrae

argumentum eiusmodi est: is est oraculorum contextus, tam conferta series, tam apta, tam sibi consentiens, doctrinae sacrosanctae: adeo denique vltima primis in ea respondentia, & vtrisque media ad vnguem quadrantia, vt chirographum dicere te & confidere possis ipsius habere sapientiae, summum bonum finemque expetendum promittentis: quo chirographo locupletius nihil esse, nihil testatius, nihil possit consignatius. Neque autem cum haec ipsa philosophia talem tantumque fructum sui studiosis, in posterum spōdet & in aeternū: non etiam interim illos cōmentanteis delectat admirabilitate ineffabili rerum, temporum, euentuum, eorumque praedictionum. & vero spem futurę beatitudinis pignore confirmat interdum repraesentatae tranquillitatis. Nec si oracularis sapientia, nec festiuam praefert nec nitore cutem visendam tyronibus eius amoris: continuo squallidum sacrum studiū genuique plebeiū iudicandum est ab iis qui lautitiis lectionis & lenociniis orationis assueuerunt. Est enim sacrosancta philosophia, veste quidem illa pulla & officinaria amicta, vt sese dissimulans & mire symbolica: sed si introspicere institeris, in qua tu augustam quādam troporum venerem sanctaque cōcinnitatē subesse nō dubie iudices: & porro vbi gratias caelestes lepōresque diuinos inuenias, intra Silenos (vt aiunt) Satyrosque conditos. cuiusmodi quondam Athenis opifices in officinis habebant: vt Synesius inquit ad Philosophon scribens, & Plato meminit in Symposio. In mensa enim sepe iam dicte sapientiae, animi philosophorum reficiuntur multiplicibus ferculis, varietateque conditis. Est enim sensus historiae atque allegoriae, eiusque multifariam variae: & qui sensus anagogicus dicitur. ē quibus cinnus vnus commentationis confici potest, vnde mens quālibet auida, ita impletur vt nunquam satietur, gliscente utique semper desiderio vnā cum voluptate. Indeque fides sperate immortalitatis certaque persuasio, ad diem vsque fati indies adolescit, illud cōmentantibus animis veraci specie cōte

plationis solidaq; imagine repræsentans: quod olim stoicorū
 confectaria fallaciter colligebant & inaniter, vt sapiens vno
 minor deo futurus sit, ac diuinitatis particeps. Verū perma-
 gni interesse planū est experienti, quo stomacho quisq; nostrū
 ad ipsas sapientiæ epulas accesserit. Et antidotum quidē per-
 suasionis constantissimæ, rerumq; interiturarum contemptio-
 nis, præsumptum non semel oportet, aduersus ægritudi-
 nes, æstus, curas, angores, rationum philosophiæ conturbato-
 res. quæ auocamenta sunt ipsa animi philosophantis, conuiuē
 & parafiti sapientiæ: pro instituto vitæ cuiusq; ipsa magis aut
 minus incessentia. Et quidē halcyonidū propemodum dierū
 tranquillitatem à curis externis cœlestium rerū meditatio po-
 scit: atq; in eum vsq; heliconem ascensum, vnde strepitus sat-
 agentis semper multitudinis, & velut in tumultu, incēdio, rui-
 na, naufragio, plerunq; consternatæ: hauriri vel oculis vel au-
 ribus nequeat. At non ex quouis instituto vitæ in eū verticem
 scanfilis est aditus, nec subuolare eò possunt quibus alæ non
 enatæ sunt. Volumina porrò inspiratæ sapientiæ, duorū sunt
 generum. altera enim sunt (vt sic dicā) exoterica, qualia sunt
 euangelia, primore sensu excepta, omniāq; ferme quæ noui te-
 stamenti esse dicuntur. quæq; monumenta sunt ipsius sapien-
 tiæ, id est (vt Græci vocant) *ἀνθρώπινα*, inter homines versan-
 tis, & vestigia more hominum faciētis in orbis meditullio: in-
 terim mortales instituētis ad immortalitatis beatissimæ desi-
 derium, ad quam natura ipsi comparati sunt. Hæc quoniā ab
 omnibus summam sciri debent, ideo tanq̄ in compitis ciui-
 tatis magnæ & cōuenarum ecclesiæ, exposita sunt, & cui libet
 obuia, qui aut legere modo ipse possit, aut audire ab alio reci-
 tata concupierit. Altera sunt tanq̄ acroamatica, cuiusmodi
 prophetarū vaticinia dixerim, canticāq; diuinorū, quos spiritu
 sapientiæ prouidentia, afflatuq; entheo dignata est. ipsius de-
 niq; sapiētici cœlestis apophthegmata, Delii (vt dicitur) nata
 toris ad explanationem indigentia, tum si qua sunt similia

instrumenti priscæ sapientiæ, in altiore suggestu posita, qua
 siq; in arce diuæ collocata, inaccessa multitudinî. Vetera etiã
 scripta & documenta sapientiæ, propriè theologiã cõstant: re-
 centia eo amplius ea quam theurgiam vocant: quanq̃ ea pars
 quæ *θεωτικὴ τεχνικὴ* dicitur, plane est theurgica. Sed in ea
 theurgia adumbrata cernitur tantum: quasi quædam vt Græ-
 cî dicunt, œconomia, aditum præstruens sapientiæ *ἀντιπροσω-
 πος* aduentanti & cõcionaturę. Verum cum hoc tempore hu-
 manæ quæ vocantur disciplinæ, suam propemodum clarita-
 tem elegantiamq; pristinam receperint: ipsius quoq; sapientiæ
 studium erudite nitidęq; constituere, philosophiæ conuenit or-
 thodoxæ. Nam professionem sapientię, non crepundiis (vt ita
 loquar) humanæ infantia, sed florentis ætatis adultarumque
 virium ornamentis, dignitatem suam tueri ac maiestatem de-
 cet. Mihî vero rei naturam amplitudinemq; æstimanti, oracu-
 lum primæ & vltimæ sapientiæ, sic in sacrosanctis monumen-
 tis esse, tanquam in sacrario quodam videtur augusto & vene-
 rando. Cæterum antistes eius atque interpres responsorum ef-
 se, ea quam Græci *παιδία*, nos literarum peritiã iustam di-
 cimus: quæ choro disciplinarum liberalium constat. quam ta-
 men & ipsam tyrocinium aliquandiu facere oportet in limi-
 ne sapientię, sermoniq; symbolico aureis initiare. Longe vero
 hac literarum professione quam nobis suscipiendam esse dico
 antequam studium capessimus vltimum idem & summũ, am-
 plior est illa, ab antiquis etiã dicta sapientiã, rerum humana-
 rum cognitionem diuinarumq; complexa: quæ non prius ipsa
 studiorũ curriculo defunctam esse se existimabat, q̃ septimo
 (vt dicitur) spatio decurso ad metã peruenerat. Sed quibus
 in externa disciplina cum successu versatis iusta stipendia im-
 pleuisse contigerit, indeque ad sapientiæ christianæ studium
 aspirare, vt olim multis euenit: eos ego tam felices arbitror,
 quàm qui vrbium multarum visendi causa, morumq; variorũ
 & memorabilium inspiciendi, diu peregrinati, ad extremũ in-
 ciuitatẽ quandã amcenissimã atq; beatissimã ascribuntur: ibiq;

domiciliū & larem domesticū semel collocant. At vero mo-
 derandæ vitæ recteque instituendæ ideo commoda est antiqua
 quoque philosophia, quia in multitudine & celebritate hominū
 cōuersatio, sensuum deprauatrix est. Siquidem vita ciuiliſ pru-
 dentiaque cōmunis, non germana ratione, sed spuria res huma-
 nas contemplatur & expendit, vt notum est attente æstimanti-
 bus. Simul actionum suarum summam votorumque, adulteri-
 na quadam ratiocinatione erraticaque colligit. quippe quæ ho-
 minum vitam iis institutis temperet, quæ indigenis & ciuibus
 huius orbis congruūt. At ii qui sapiētiae dicto audientes sunt,
 incolas tantum hic homines & peregrinos esse cēsent: ob idque
 in cælum quasi in patriam & sedes suas aspirare omni ope cō-
 tendunt: non aliter atque animi cælo extorres, ad tempusque vitæ
 relegati. contra qui in multiplici cōmercio vitæ vrbanae mer-
 si sunt, reuertendi in patriam animū amiserunt. cumque lethæas
 aquas biberint, iisque inebriati fuerint, in vinculis & ergastulo
 opus faciunt: cū tamen ipsi sibi soluti religione, liberique videā-
 tur. Contra quæ incōmoda philosophiæ commentationes præ-
 fertim platonicae, quasi antidota comparata sunt ab homini-
 bus ingeniosissimis. Verumenimvero à Græcorum & gentiū
 exlegum literis, ad Hebræorū studia casta & circūcisa migra-
 re, & à multa diuturnaque ingenii exercitatione in literis insti-
 tutionis illius peregrinae, abruptum facere transitum ad san-
 ctioſiorem philosophiam, diuinarum tantum rerum contempla-
 tricē, non cuius procliue est. nō magis quā à virētibus & amce-
 nis ingenii pascuis, ad inculta aspectu primore & horrida trāſ-
 ire, illorumque longe dissimillima. hiulca est enim & rimosa re-
 rum dissidentium iunctura & agglutinatio. neque ea vel lectio
 vel commentatio est stomachi literarum tantū delitiis assue-
 ti & perimbuti. Quocirca mens profana expiabilibus initiis
 (vt dicere cœperam) paulatim lustranda est, antequā specimen
 sui facere incipiat, castius cautiusque commentando in vestibulo
 magistrae sapientiae, quod Græci vocant *ἐν προδύοις τῆς ἀγῶν*

σοφίας κατὰ χεῖρας. deinde ita se comparare studiosum hominē
 oportet, vt iam non animi causa sacris literis incumbere,
 sed animæ potius assuescat. Neq; enim vltra suo sed philoso-
 phiæ stomacho seruire constituit, qui ad hoc studium bona fi-
 de sese contulit cum suis omnibus facultatibus. hoc cum bo-
 na (vt dixi) fide, strenuaq; volūtate aliquandiu factum fuerit:
 & eo vsq; animus iam vere philosophus paulatim progressus
 sit, vt ad exhedram interiorem philosophiæ abstrusoremque
 insinuauerit: ecquis est deinde tam aduersa salute natus, quin
 nunciū tandem remittere paratus sit exoticis illis doctrinæ
 lenociniis, quibus diu lactatus oblectatusq; fuit: Tum enim
 demum Mercurius externus & mortalis, aduenienti cœlesti
 Mercurio æquo animo & reuerenter cedit, cum sapientiam
 humanam oraculari & diuinæ imparem esse omnino intelli-
 git. Quod nisi vrbane vitæ sirenes, atq; in celebritate homi-
 num hallucinante mersæ, mentem intus conditam, meditatio-
 nisq; æternitatis suapte natura feriantem, illecebris sollicitarēt
 multifariam variis, & vero nisi auribus & oculis illabentia
 nugarum illicia, animum abducerent è principatu suo: quo-
 tus est tandem quisq; sic diro iudicio, ita prepostero sensu pre-
 ditus, quin illis intabescere chartis vtilius esse ac suauius du-
 ceret, quàm scenæ vitæ ciuiliis, quàm populi oculis & plausui
 exitiāliter seruire: deniq; quàm animam per tot æstus, tantas
 iactationes, tot euripos affectuum ciuiliū agere: Sed ad il-
 lam pugnam nati sumus scilicet, perennem & inexpugnabilē,
 coporis atq; animi, in qua huius copias tametsi natura instru-
 ctiores ac potiores, tamen impares esse identidem experimur
 sensuum temeritati, qui præsidium eius obtinent. Aduersus
 quam temeritatem petulantia coniunctam & licentia, philo-
 sophia externa surgens & accincta, suarum illa quidem facul-
 tatum venditrix est disertā & mirifica: cæterum in consiliis
 presentibus auxiliisq; expediendis, non perinde efficax & stre-
 nua. digna nihilo secius ipsa mediūsfidius cuius elogiū au-

dire non grauetur orthodoxia, in Phædro Platonis à Socrate pronunciatum, magno auctore philosophiæ. Neq; vero nescii sunt (inquit ille) qui discendi cupiditate tenentur, quod cum animam eorum philosophia acceperit plane vincam in corpore, ipsiq; agglutinam: tum illa per ipsum veluti per carcerem quendam, omnia que in natura rerum sunt, contemplari, non etiam semetipsam per se, cogitur, & in omni versatur ignorantia. & huius quidem carceris grauem ipsa conditionem perspicit eiusmodi: nempe quod idem ipse vincus animus, vltro dat semetipsum in nexum, vincula etiã sua præ cupiditate astringens. Quod igitur ego dico, probe norunt homines disciplinæ cupidi: quodque philosophia cum ipsorum animum sic affectum susceperit, cum eo placide agit, eum consolatur, hortatur, vinculis exuere aggreditur. Docet enim & ostendit quod oculata rerum speculatio, quod etiam oricularis plena sit circumscriptione. denique quod fallax sit in vniuersum per sensus rerum contemplatio. Quare auctor est illi philosophia vt ipse abscedat à sensibus, quoad eius quidem certe per necessitatem id potest. Eundem porro hortatur in semetipsum colligere se atque coagmentare. nulli alii quàm ipsum sibi credere: id quod ipse per sese intellexerit eorum quæ in natura rerum sunt, ipsum esse per semetipsum. quod vero per alios considerarit in aliis aliud esse, nihil quicquam existimet verum esse. At tale esse docet quicquid sensibile est atque aspectabile. Quod vero ipse videt animus, id vtique intellectu percipi, nec oculis occurrere. Proinde hominis vere philosophantis animus, existimans non resistendum esse huiusmodi solutioni sui, voluptatibus temperat quàm fieri potest maxime, cupiditatibus etiam atque formidinibus. Quippe qui secum ipse reputet & colligat, eum qui vehementer lætetur, timeat, tristetur, cupiat: non tanto malo affectum ab ipsis rebus esse, quantum est quod quiuis existimare possit. Quale est, si quis ægrotauerit, aut impendia propter cupiditatem

tates fecerit. Quod vero malorum omnium maximū est atq; vltimum, eo malo ille quidem affectus est: sed rationem eius nequaquam habet. Quodnam est illud tandem o Socrates? inquit Cebes. Quod omnis hominis (inquit ille) animus, simul lætari aut vehementer ægrescere ob aliquid cogitur, simul existimare id vnde ita afficitur manifestissimum esse & verissimum: cum non sit ipsum huiusmodi. Quæ talia sunt autem, oculis illa subiecta sunt, nec ne subiecta? Prorsus quidem (inquit Cebes) subiecta. Atqui animus (inquit ille) cum hoc pacto afficitur, maxime in nexum corpori deditur. Quonam modo? Cebes inquit. Nimirū (inquit Socrates) quoniam vnaqueque voluptas & egritudo animi, cum veluti quidpiam clauis habeat, animum affigit corpori, & tanquam infibulat, corporisq; eum similem facit, vt qui eadem opinetur vera esse quæ corpori vera visa sint. Nam cum se præbeat assensorem corpori, iisdemq; rebus lætantem, iisdem quoq; moribus esse cogitur ipse, iisdemq; alimētis vt. deniq; is esse qui purè hinc migrare ad elysios nequeat, sed semper corpulenta grauitate exire, ideoque statim aliud in corpus incidere cogitur, & tanquam cum eo satus inolescere. è quibus illud sequitur, expers vt ipse diuinæ ac puræ fiat, simplicisq; communionis. Quibus verbis Plato intelligi voluit commentitiam animarum transiitionem, quam transanimationem Græci suo vocabulo appellauerunt. Hæc igitur & similia peregrinæ sapientiæ dictata, præclara sunt illa quidem & digna commemoratu. Sed tamè inter incunabula censenda germanæ philosophiæ, quasique præludia eius studii sapientiæ, quam philotheoriam vocare instituimus. Quin & omnes orbicularis doctrinæ partes, exercitamenta sunt præcurrentia ad theologiam theurgicamq; philosophiam, quæ sola (vt diximus) meritissimo suo theoria dici potest. At vero ipsi philotheori vbi iam ad arcem sapientiæ conscendere cœperunt, aut tantum succedere ad primos eius gradus, indeque fines bonorum malorumque speculari,

tanto philosophiæ externæ discipulos dignitate professionis & commentandî beatitudine præstant similes, vt hi præ illis eorum mihi esse videantur, qui Menippeis amoribus capti sunt: aut tantalicis in hortis acquiescunt, animis suis indulgētes inani voluptate & imaginaria. Menippe autem amores quales fuerint, Philostrat⁹ his fere verbis pdidit in vita Apollonii, siue historia est illa, siue mythistoria, vt magna pars eius operis merito existimari potest. Menippus (inquit) erat Lycius, annos quinq; & viginti natus, ingenio mediocri præditus & corpore recte constituto, similisq; erat facie pugili bono & ingenuo. Hunc Menippum amari à peregrina muliercula vulgus opinabatur. quæ & formosa ipsa videbatur esse & delicata valde: tū diuītē sese esse muliercula dicitabat. quorum reuera nihil erat, etiā si ita videbatur. Ac Menippo quidē soli in via aliquando iter facienti quæ Cechreas ferebat, phantasma occurrit specie muliebri: apprehensaq; manu eius mulier iāndiu amore eius captā se esse dixit. Phœnissam autē sese origine esse aiebat, sed in suburbio habitare Corinthi, quoddā suburbiorū nūcupans. Quò Menippe (inquit illa) si venire cōstitueris, cantilenā me cantitante mire oblectabere: vinūq; illic bibes quale ante hunc diem nunq̄. nec vero ibidē tibi ab æmulo metus erit: tecum enim vno victura sum, formosa cū formoso. Quibus verbis iuuenis plectus (erat autem cetera ille quidē firmus virilisq; philosophus, sed impar amoribus) ad mulierem se cōtulit sub vesperā, deinde cū ea eo modo cōsuevit vt assolent qui amāt. necdū eī suspicabatur visum esse quicū ipse versabatur. Apollonius autē cū eō venisset, in morē statuarii intuens in Menippū, hominē veluti pictor oculis perlustrabat. dein vbi percognitū hominē iā habuit, Heus tu o formose (inquit), quē fœminę decore captāt, scito te serpentē sinu fouere, vicissimq; foueri à serpēte. Quod verbū Menippo admirāte, Nā tibi (inquit) Menippe mulier est nō vxor: ecquid autē amari te ab ea cēses? Sane quidē (Menipp⁹ inquit) vehemē

ter mulier amore mei capta est. Nempe tute igitur (inquit Apollonius) eam vxorem ducturus es? elegantius enim erit (opinor) eam nuptam habere amantissimam tui. Verum age quam innox Menippe futuræ sunt nuptiæ? Quæprimum, ait ille, cras etiam fortasse. Nuptiarum deinde die stato, atque ab ipso Apollonio notato & obseruato, commodum aduenerant conuiuæ, epulariæq; iam cœperant, cum Apollonius ad diem ipsum ad horamq; affuit, tumq; ad epulanteis cœuersus, Vbi nam (inquit) illa est bella & delicata, quam propter nunc potatis? En tibi illa, Menippus inquit: & simul rubore perfusus assurgit. Tum ille, Aurum autem & argentum (inquit) reliquaq; vasa, quibus hoc conclaue exornatum cernimus, vestra sunt Menippe, nec ne sunt? Mulieris sunt, inquit Menippus. hoc enim est tantulum omnium meum quod dicere iure possum: pallium ostendens suum philosophicum. Nonne igitur vos tandem Tatali hortos quosdam scitis esse, qui nulli sunt? inquit Apollonius. Nos vero (aiunt illi) eos demum apud Homerum scimus esse, ut quibus ad inferos descendere non contigerit. At vos (inquit ille) ista quæ cernitis, hoc omne ornamentum eosdem ipsos hortos existimatote esse. non enim hæc materia, sed materiæ est opinio potius. Quomodo autem ipsi vera esse cognoscatis ea quæ ego dico, isthæc bona sponsa, Empusarum est vna, quas quidam lamias esse, quidam laruas arbitrantur. amant autem Empusæ, ac rebus venereis gaudet, tum carnibus præcipue humanis delectantur: & quos homines quidem comesse statuerint, eos antè sollicitant motibus venereis. Tum mulier ipsa sponsa, Heus tu (inquit) homo, melius ominare, & apagesis, aiens, execrari simulabat ea quæ dicentem audiebat Apollonium: deinde philosophos cauillari muliercula ut plerunque deliranteis. Verum aurea ipsa pocula argenteaq; cuncta supellex, ut quidem esse videbantur, inania & euanida interim abierunt, ipsa refellente Apollonio. serui etiam vinum miscentes, & concinnatores opsoniorum, atque

omne illud famulitium atq; ministerium, repente non compa-
 ruerunt cum Apollonius præstigiam refutasset. simul ipsum
 illud phantasma lachrymabundum orare Apollonium insti-
 tit, ne se torquendo cogeret fateri quid ipsum esset. Vrgente
 autem Apollonio nihilq; indulgente, Empusam plane fassa
 est esse: eaq; ob causam Menippū epulis saginare vt eius cor-
 pore vesceretur. Menippeis igitur delitiis similia & omnino
 phantasmatum instar, speciosa illa profanę sapientię atq; ascī-
 titiæ, promissa & miracula esse mihi videntur, quod quidē cer-
 te attinet ad fines bonorum & malorū. At ex eo loco pendet
 summi quæstio & adeptio, qui terminus est, quod extremum,
 quod primū, quo omnia referri debent humanę mentis seria
 meditata. Quo omnia bene & inculpate agendī, recte & inno-
 center viuendī, apposite & optabiliter moriendī, consilia spe-
 ctare. Quapropter in ea commentatione, si minus florentem
 ætatem traduxerimus, senectutis saltem tabernaculū, scenāq;
 extremi actus quasi fabularis huius vitæ & vmbra-
 tilis, collo care debemus. vt olim multi fecerunt annis melioribus, qui re-
 cte constitutam studiorum rationem habuerunt & explicatā,
 florente pietate illa memorabili & exemplari. Miseranda ve-
 ro eo nomine prisca philosophia, quod summi boni fructum
 posthumum, atq; eius studii, multo maxima pars doctissimo-
 rum nullum esse arbitrati sunt præter propagationem nomi-
 nis & memoriæ. Tametsi Plato eorum Homerus, columen &
 decus philosophici nominis, nonihil de eo suspicatus est. Qui
 si immortalitatis humanę rationem finemq; enucleate intelle-
 xisset, quas tandem iliadas, quàm disertas, quàm admirabiles
 de expetendo summo bono, Socrates iam dictus apud eum cō-
 memorasset? quantas autem odysseas vitæ ciuilibis atq; vrba-
 nę, quæ mōstra, quos errores in huius freti transitu, quot pe-
 ricula subeunda differuisset? Quare antiquorum in hac parte
 philosophiæ ignoratiā, nihilominus virtute philosophica præ-
 dita, nobis culpā capitalē exprobrat, neglectūq; indeprecabi-

lem redarguit cogniti nobis summi boni & propositi. Mihi vero hæc nostra philosophia, familiae dominicæ & cœlitus adoptatæ peculiaris, dos esse videtur literarum studii: non aduentitia, vt illa prisca, & extrinsecus allata, sed ab ipso patre hominum creatoreq; profectitia, diuinitusq; oblata. Quæ quid tandem habet ipsa non solidum, non eminens, non expressum: omnia enim visenda, exoptanda, exposcenda, impetrabilia, propria & æterna mox pollicetur sacrosancta philosophia: eorūq; spem locupletem interim repræsentat ea pars ipsius quæ hierographia dicitur, iis quibus familiariter insinuare in sapietia sacrarium & pinacothecam contigit. Nec vero mortalium animos inani sagina sapientia imaginariaq; explet: id quod externa in Platonicis fecit, vt Stoicos nunc omittā ob vaniloquentiam irrisos: sed solidis (vt dictum est) epulis salutaris doctrinae, speiq; certæ atq; beatæ quadam velut ambrosia alere solet ac vegetare. Quoniam vero huius Aegeriæ cōgressus familiares non cuiuslibet hominis sunt, nō cuiusuis aut loci aut temporis: ideo eius amoris æmulos nobilissimos quosq; fecisse fere nouimus, vt è medio discedentes, locos expiabiles que rerent procul vulgi strepitu, vnde præcepta ac monita sapientia exaudiri ab hominibus, & intellectu percipi nō ægerrime queunt. Tales secessuum amœnitates, immo vero illas macaron insulas à prisca decantatas, nobile par amicorum Eusebii & Gregorius, aliiq; permulti in oriente olim habitauerunt, quasi auream vitam Saturniamq; agentes in theoriae specula, cum ad lustralem illam contemplationem abstrusamq; se contulissent, quam indagatrix illa & curiosa non nouit philosophia. In ponto autem negociorum ciuiliū, in freto cupiditatum, in euripo ambitionis, quæ tranquillitas mentis esse potest ad oracula sapientia interpretanda, animoq; versanda: At vero illa philosophorum schola, quæ Plotinos, Amelios, sceleratosque Porphyrios edidit, cum passim iam veritas illuxisset, in amœnis illa quidem floridisq; campis, sed à sum-

F

mi boni domicilio deuīs , grandes illos animos fallaci commentatione pauit, atque eousq; frustrata est, vt velut in hortis Hesperidum aurea mala legere se existimarēt, quæ in penum philosophiæ sanctiorem recondenda ducebant : nec nisi viris summis suiq; similibus impertienda. In ea etiã opinione mi serĩ diroq; animi pabulo, vita (vt arbitror) functi sunt. Quibus quàm felicius ipsis atque auspiciatius ad philosophiam incubuerint, ii qui indidem profecti, atque eorum æquales nonnulli, secundo flatu prouidentia in mari scopuloso velificati, ad extremum tenuerunt portum orthodoxiæ, nemini non planũ est sana mente prædito, & nos maioribus ire per altum auspicius manifesta fides, quàm illis ire contigerit quãlibet magnorum nominum philosophis. Nisi forte hodie quoque in controuersiam cadere potest auctoritas christiani dogmatis, cuius olim tantum fuit numen, ea vis diuina, vt passim mortalibus ius gentium & naturæ extorserit, ratas generis humani opiniones iniustasque antiquauerit : quibus tot annorum millibus imbuta communis prudentia atque etiã incocta fuerat. Quid autem mirabilius, quàm tot hominum myriadas, qui sibi tuendam prædicandamque veritatem entheo afflatu instincti persuaserant, non dico à sensu communi, errantium duce & magistro : sed à stemmate sui generis vnumquenque, à sanguine denique suo, & vero à corpore proprio animaq; desciscere, & transire agminatim ad spiritum euocatorem ? Eorum igitur exemplo quos supra commemorauĩ, omneis qui recte philosophari volunt, oportet in anchoris theoricæ philosophiæ, & interdum in salo, expectare fati vadimonium. Quo insipientius atque absurdus de condicione sua mereri mihi videntur, etiã si frugĩ & rerum periti à multis esse censentur, ii qui sublati illis anchoris studiorũ tranquillitatis, & post primæ philosophiæ studium, ambitioni vela pandunt, rursus altum pelagusque petentes. Sed quid non designat sacra cupiditas atq; auaritia, quibus animo vtcunq; incessen-

tibus, facessit amor actutum rerum immortalium, qui in iisdem precordiis æmulum non admittit in diuersum hominē ab se se abducentem. Quare qui hoc facere non verentur, mirum est quod nuncium ipsi remittere sustinent philosophiæ: id quod sine perfidia vix fieri posse videtur. nec id tamen tam rarum est quā halcyonem videre. Quid autem solidæ religionis intus fouere eum putemus, qui studii diuturni & sacrosancti segetē, iam venturam ad messem tam vberē, inarare denuo non vereatur & euertere: nimirum qui ita consulto & meditato faciāt, eos consilii & propositi vitæ summā, nec compositæ nec cōstāter institutam habuisse oportet: quo nihil est turpius & damnosius. Quo accuratius videre ii debent & attentius, ii quibus adhuc cōsulere integrū est & explicatū, ne in eandē fraudē incidant. Siquidem è ratione male putata, & vel temere vel oscitanter subducta, fieri vix potest, vt summa & fructus homini constet ætatis contrite, vel in literarum studio, vel in alio quocunque instituto vitæ commode & feliciter agendæ. At eò fere omnium spectare hominum videtur intentio, laborumque contentio, vt commode vitam & salubriter agamus: nisi si ludere nos vitam, non agere serio fatebimur. Quid autem miserius est, quam post tot labores excolendis moribus animoque componendo exhaustos, poenitentiam senectutem frugiperdamque philosophiam esse: Quid damnosius ac lamentabilius, quam oleum & operam florentis ætatis vergentisque perdere: Noxam porro inexpiablem admittere ob neglectum cultum animi, ob floccifacta sapientiæ monita & præcepta, ob immortalitatis adipiscendæ disciplinam desertam aut obliuione transmissam: cuius propter inanem imaginem consecrandam nullum non saxum mouit & voluit antiquitas ingeniosissima, dirum id vero atque abominandum. Denique quid potius, quid salubrius, quid porro oblectabilius senecta saltem ætas & emerita agere potest, interim dum tanquam animam agit: quam sublimia meditari & suspicere, speratamque immor-

F ii

talitatis pollicitationē cōmentando sibi reprēsentare? Et quidē aduersus appetentis mortis tumultus, qui imperitos homines fere territant, lucisq; q̄ par est cupidiores, septum esse oportet vallo philosophiæ, quæ mortis est cōmētatio vt Marcus inquit Tullius, id à Platone mutuatus. Tum vitæ æternæ contemplatio in exhedris primæ philosophiæ, spem non euariantem efficit, omnia mox hinc digressis lōge vberiora expectibiliaque futura. In summa hoc habeamus: huius philosophiæ studiū, doctrinā inspiratam, veramq; & salutarē cōsectari sapientiā. Quæ cū olim ipsa per vaticiniōrū ambages, oraculaq; figurata cœlitus demissa esset, atq; prodita tantū mystice & symbolice, dei filius tandē inter homines mortali specie, sub carnisq; veræ integumento versans, interpret eius esse voluit. Qui cū ipse præcepta multa monitaq; dedisset, humanæ sapientiæ fastigio multū excelsiora, quædam etiam paradoxo, atq; è regione prudentiæ mortaliū opposita, in populos omneis nationesque promulgasset incredibili assensu q̄ plurimorum: eò amplius craterem inexhaustum beatricis sapientiæ reliquit in medio mundi positū: ex eoq; singulis tantū hauriendū doctrinæ dedit, quantū unicuiq; satis est ad immortalitē sempiternā & beatissimā consequendā. Ipse vero prouincia sibi mandata perfunctus, ac suo tēpore inde decedens, legatis suis quos alias in prouincias dimissurus erat: cum imperio & potestate inuilitatis, mœroris poculum laborisq; eodem è vase propinauit, vnde ad facē vsq; idem ipse hauserat. Ita nō modo mortalibus se magistrū sapientiæ, ærumnarūq; vitæ exhauriendarū præmōstratorē, sed etiā præitorē viæ ad cœlū ferētis, quā discipulos suos atq; sapientiæ nō ire modo docuit, sed venire præcepit & hortatus est. Proinde omniū disciplinarū longe cēsenda est princeps sacra illa philosophia quā theologia vocāt, eiq; eā ob causam submittere fasces omneis alias professiones equū est. nosq; literarum bonarū cupidissimi cū de ea loqui institerimus, caput adaperire cōtinuo debemus, vt

est in prouerbio . Hoc igitur pietate imbuti studiosi teneant, quasi musarū elegantium simul & piarum oraculū; adolescentis vt animi pædagogon Philologiam, ita senescentis philosophiā gerontagogen esse debere. ipsum porrò nomen philosophiæ, ita demum venerandū & augustum esse, si commentationum suarū sanctariū in arce theoriæ collocauerit: quam nobis prouidentia humani generis cupida & euocatrix, in monumentis sapiētiae architectata est, quos libros sacros vocamus. Nequaquā autē ad auspiciandū philosophiæ studiū, expectandum esse donec emeritos iam oculos, effætamq; speculationem homo studiosus habeat. Et vero hominī studiorū liberaliū curriculū ita ingresso, vt inde ad primā summamq; philosophiam transitū sibi muniat, plærūq; satis esse debet, si id quod Græci dicūt *ἄλλ' ἄσsecutus sit*: artiuq; singularū professoribus *τὸ δ' ἴδιον* reliquerit, ne ad Sirenios scopulos tandē ipse hæreat, oblitus sibi sedē esse propriā & perpetuā petendā. Non enim doctum esse cōtinuo præclarū est & optandū, sed sane quoq; doctū esse & salubriter oportet. Quandoquidē multi fuerūt egregie viri docti, quos sinistras literas, nō dextras, musæ docuisse dicuntur, vt inquit Athenæus. Musæ autē quæ liberales & ingenuæ, vocibus tamen suis lactare primū animos iuuenū solent, atq; ducere. deinde magis ac magis trahere ac rapere. postremo agere ipsos (vt aiūt) ac ferre studiosissimos sui, omnibusq; fortunīs interdū euertere & spoliare. Cū interim ita ingenio suo quisq; eorū indulgeat & obsequatur, vt cū genio proprio belligeret, vt vtar verbo comici. Vnde fit vt literæ specioso nomine bonæ & elegantes dicte, sæpe tamen male audiāt vt ingrata atq; damnosissimæ. Cum autē ætas imperiū tuū æqualis princeps benignissime, ad lucernā iā plane illustrem recognoscere institerit in Francia antiquæ doctrinæ reliquias tū latinas, tum græcas, tuæ posthac liberalitatis erit, obstrictæq; fidei (vt nosti) & beneficentiæ, spei bonæ & grauidæ donatiuo hominū vere literatorū cōtentionē alere, tueri, & adaugere. Reges enim & monar-

chæ, tametsi legib⁹ soluti sunt, nec ciuili tenentur actione, honoraria tamen ipsi in iudiciu⁹ famæ vocari possunt, atq; etiam periclitari. Liberales aut⁹ disciplinæ, quas nostra complectitur vno hodie nomine Philologia, libertatē (vt ita dicā) liberaliū eandēq; perpetuā poscunt, cū illæ quæ ad quæstū institutæ sunt aut certe moribus iādiu cōparatæ, Saturnaliū libertate tātū tēporariaq; egeant. Quare illæ liberales & ingenuæ ab obseruantia & famulatus mancipio apud tuæ maiestatis æquitatē quasi apud maximū prætorē asserendæ sunt, eorū suffragationibus, qui apud ipsam maiestatem magna pollent auctoritate. Ita aut⁹ fert natura, vt q̄ quisq; maxime ad colendā Philologiā feliciter natus est, tā ille ab obseruantia illiberali & suæ operæ venditricæ, maxime alienus sit. At id organū est ipsum præcipuū cū gnaua impudentia illius hominū industrie, quā opificæ fortunæ fictricæq; vnicuiq; vulgo homines esse dicitant, auctricæq; fortunarū. Hæc habui fere, quæ scribenda nūc ducerē de bonarū literarū studio instituēdo, tuēdo, & moderādo, sub tuo Francisce Rex fausto feliciq; literis nomine in publicū proditura. A te enim expectatur cū meo, tū aliorū nō paucorū exēplo, vt Philologia diu in Mineruæ ludo eo quo dictū est modo exculpta, deinde honoris officinis pro cuiusq; captu & ingenio perpoliatur, contra q̄ moribus Franciæ ante te receptū erat. Id quod si facere constanter in animū induxeris, tu tibi nouo exēplo maiestatem constitueris, nō regiā modo & augustā, appellantiūq; identidē sermone contritā, & quasi obsolete, sed maiestatis ipsius primordialis germanā aut similem: vt iā dicere Ouidiū verbis possimus, Hinc tibi maiestas, quæ regnū tēperat omne. Quæq; die per te est edita, magna fuit. Afidet illa duci, ducis est fidissima custos. Et præstat sine viscepro tenere duci. Nō em̄ tibi minore gloria dignū erit literarū decus in Francia, ingeniorūq; honorem restituisse, q̄ olim Romæ fuit Augusto, parthica signa tanto interuallo in urbē retulisse, Nihil autem Philologiæ tantum obfuit ante te Re

gem, q̄ cum posita sit in oculis maxime gratia, illa audita tantum fuit fando in aula: idq; obscura fama atq; malignissima. Nunc autem non tantum acroamata philologica primas gratia partes, in conclavi regio, & super epulas tuas obtinet: sed etiam generosissima tua proles, excellentissimis ingeniiis praedita, incredibili sub oculis tuis profectu, nobilissimi cuiusque studium aut fauorem, ad causam literarum tuendam & exornandam accedit. Cuius rei reputatio ancipitem me tenet, incertumque iudicium. etenim antea semper ipse affirmare, palamque perhibere solebam, vnum te omnino adnotasse me, non regem tantum, non principem, non corporis inculpata beataque constitutione praeditum, sed hominem omnino equestris ordinis, cetera non infeliciter aut natum aut sortitum, cuius ego omnes animi dotes exoptandas mihi ducere ad claritatem nominis adipiscendam. Nunc autem in eo sum post cooperatum liberorum tuorum ingenium ad literas discendas incredibile, cum eximia voluntate, igniculis gloriae in ista aetate extimulata, ut quasi ex Thetide eos tibi natos esse censeam, qui pariter quoque luminibus ea parte gloriae olim obstructuri sint, deo benevolente. Adeo in primaria naturae officina & Promethei summi fingina, eaque perangusta (in qua te fictum esse omnes non imperiti iudicant qui propius & satis estimauerunt) non candidissimo luto tantum, sed etiam candidissimo candidiore & puriore, vasa finguntur, animorumque conceptacula configurantur. Comparandae autem a literis gloriae immortalis subsidium vnum hoc habes maximum. Si enim facere perseveraris id quod iandiu non obscurissime semper tulisti, ut doctissimorum hominum decurias, iudicum aliorumque magistratum, in omni regni tui parte suppleuisse merito dicitur, (id quod mox futurum esse speramus,) cum maioribus tuis longe insigni gloria praestitisse: tum vero posteris tuis facere praeluxisse amplificandae eiusdem gloriae videbere.

FINIS

Sub prelo Ascensiano, M. D. XXXII, Mense Nouembri.

ERRATA.

Folio. n. pag. 2. vers. 3. recte. Fo. 30. pag. 2. vers. 11. summi boni.

Ca 168, 40

ULB Halle
005 807 28X

3

5. Jan. 1965, Kambel

DE STUDIO LITERARVM RE

CTE E
ad inu
FR A
1
ENDO,
ncipem
Gu
u

